

İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa
Komisyonunun

**LGBTİ bireylere karşı hoşgörüsüzlüğün ve
ayrımcılığın önlenmesi ve bu konuda mücadele
edilmesi konusundaki**

17 No.lu Genel Politika Tavsiye Kararı

**28 Haziran 2023 tarihinde
kabul edilmiştir.**

European Commission
against Racism and Intolerance

ECR*i*

Commission européenne
contre le racisme et l'intolérance

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

**İrkçılık ve
Hoşgörüsüzlüğe
Karşı Avrupa
Komisyonu'nun
LGBTİ bireylere karşı
hoşgörüsüzlüğün ve
ayrımcılığın önlenmesi ve
bu konuda mücadele
edilmesi
konusundaki
17 No.lu Genel Politika
Tavsiye Kararı:**

**28 Haziran 2023 tarihinde kabul edilmiştir.
Strazburg, 28 Eylül 2023**

Avrupa Konseyi

Fransızca
baskı: *Recommandation de politique
générale n° 17 de l'ECRI sur la
prévention et la lutte
contre l'intolérance et la discrimination
envers les personnes LGBTI*

*Bu çalışmada ifade edilen görüşler
yazarın/yazarların
sorumluluğundadır ve Avrupa
Konseyinin
resmi politikasını yansıtmak zorunda değildir.*

Metnin bütünlüğü korunduğu,
yapılacak alıntı bağlamı dışında
kullanılmadığı, eksik bilgi vermediği veya
okuyucuyu metnin niteliği, kapsamı veya
içeriği konusunda başka bir şekilde
yanıltmadığı sürece, ticari amaçlar
dışında 500 kelimeye kadar alıntı
yapılmasına izin verilir. Kaynak metin her
zaman aşağıdaki şekilde belirtilmelidir:
"© Avrupa Konseyi, yayın yılı". Belgenin
tamamının veya bir kısmının
çoğaltılmasıyla/tercümesiyle ilgili diğer
tüm talepler, Avrupa Konseyi İletişim
Müdürlüğüne (F-67075 Strasbourg
Cedex veya
publishing@coe.int).

Bu belgeyle ilgili diğer tüm yazışmalar
Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı
Avrupa Komisyonuna (ECRI)
yapılmalıdır. Avrupa Konseyi
Departmanı, Avrupa Konseyi,
F-67075 Strasbourg
Cedex. E-posta:
ecri@coe.int

Kapak tasarımı ve düzeni:
Dokümanlar ve Yayınlar Üretim Dairesi
(DPDP),
Avrupa Konseyi

Fotoğraf: ©

EnvatoElements

Bu yayın, yazım ve dilbilgisi hatalarını
düzeltmek amacıyla DPDP Yayın
Birimi tarafından yeniden
düzenlenmemiştir.

© Avrupa Konseyi, Eylül 2023
Avrupa Konseyinde basılmıştır.

Bu belge Etkiniz AB Programı
tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir
ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin
görüşlerini yansıtmamaktadır.
Çeviriden kaynaklanabilecek
herhangi bir hatadan Avrupa
Konseyi sorumlu tutulamaz.

Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı
Avrupa Komisyonu (ECRI) tarafından
yayınlanmıştır
Avrupa Konseyi - 2023 Strazburg

İçindekiler

GİRİŞ	5
I. TARİHSEL ARKA PLAN	9
II. AVRUPA'DA LGBTİ BİREYLERİN İNSAN HAKLARINA SAYGI GÖSTERİLMESİ YOLUNDA KAYDEDİLEN İLERLEME	11
III. AVRUPA KONSEYİ BÖLGESİNDE LGBTİ BİREYLERİN İNSAN HAKLARI AÇISINDAN DEVAM EDEN ZORLUKLAR	17
Güvenilir verilerin ve yeterli politikaların bulunmaması	17
Kapsayıcı eğitim alanında daha kararlı eylemlere ihtiyaç duyulması	19
Hemcins çiftlerin ve LGBTİ bireylerin aile bağlarının resmen tanınmaması ve korunmaması	2
0	
Trans bireylerin toplumsal cinsiyetinin hukuken tanınmaması ve korunmaması	2
1	
İnterseks bireyler için yasal güvencelerin bulunmaması	22
Çocuk hakları ve LGBTİ bireylerin dönüştürme uygulamalarına maruz kalması	22
LGBTİ sığınma taleplerinin uygunsuz şekilde ele alınması	23
LGBTİ karşıtı nefret söyleminin ve sözde toplumsal cinsiyet karşıtı kampanyaların artması	24
LGBTİ karşıtı nefret söylemi ve nefret saikli şiddete ilişkin hesap verebilirliğin bulunmaması	25
TAVSİYELER	27
Genel ilkeler	27
Politikalar ve Kurumsal Koordinasyon	29
Önleme	33
Koruma	35
Soruşturma, kovuşturma ve usul hukuku tedbirleri	36
BİBLİYOGRAFYA	39
Avrupa Konseyi	39
Avrupa Birliği	42
Ulusal Mevzuat ve İçtihat	43
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	43
Birleşmiş Milletler (BM)	44

Giriş

1. ECRI'nin görevi ve bu Genel Politika Tavsiyesinin (GPR) amacı lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks¹ (LGBTİ₂) bireylere karşı ayrımcılık ve hoşgörüsüzlüğü önlemek ve bu konuda mücadele etmek ve LGBTİ bireyleri kapsayıcı bir toplumun oluşturulmasına yardımcı olmaktır.³ Bu bağlamda, ECRI'nin genel politika tavsiyeleri üye Devletlerin ulusal makamlarına yönelik olmakla birlikte, LGBTİ bireylere yönelik ayrımcılık ve hoşgörüsüzlüğü önlemenin, bu konuda mücadele etmenin ve kapsayıcı bir toplum oluşturmanın toplumun tüm üyelerinin sorumluluğu olarak anlaşılması gerektiği vurgulanmalıdır.

1. Interseks bireyler, toplumsal normlara veya bir kişiyi erkek veya kadın yapan tıbbi tanımlara uymayan biyolojik cinsiyet özellikleriyle doğarlar. Interseksin birçok türü bulunmaktadır. Tek bir kategoriden ziyade bir spektrum veya şemsiye terimdir. LGBTİ terminolojisine ilişkin ayrıntılı açıklamalar için lütfen Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu web sitesinde bulunan ECRI Sözlüğüne bakınız, <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/ecri-glossary>.
2. "LGBTİ" terimi özellikle lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks bireyleri ifade etmekle birlikte, 17 No.lu Genel Politika Tavsiyesi, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği veya cinsiyet özellikleri temelinde ayrımcılığa, şiddete ve hoşgörüsüzlüğe maruz kalan, non-binary (ikilik dışı) nüfus da dâhil olmak üzere tüm insanları kapsamaktadır.
3. ECRI, beşinci ülke izleme döngüsünü başlattığı 2013 yılından bu yana LGBT bireylere yöneltilen hoşgörüsüzlük ve ayrımcılığı ele almaktadır. Avrupa Konseyi bünyesinde ECRI, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından cinsel yönelim veya cinsel kimlik temelli ayrımcılıkla mücadeleye karşı tedbirler konulu CM/Rec(2010)5 Sayılı Tavsiye Kararının kabul edilmesinin ardından LGBT bireylerin haklarıyla ilgilenmeye teşvik edilmiştir. ECRI, altıncı ülke izleme döngüsünde öncelik vereceği alanların listesini hazırlarken ve hem sivil toplum aktörleriyle hem de üye Devletlerdeki eşitlik kurumlarıyla kurduğu diyalogun ardından, interseks bireylerin haklarını ve cinsiyet özelliklerine dayalı ayrımcılığı da çalışmalarının bir parçası haline getirmeye karar vermiştir. ECRI Sekreteryası 2021 yılında LGBTİ Bireylerin Sorunlarına İlişkin Bir Bilgi Notu yayınlamıştır ve ECRI ülke izleme çalışmaları aracılığıyla LGBTİ bireylerin insan haklarının hem tespitinde hem de savunulmasında kararlı bir yaklaşım benimsemiştir.

2. Avrupa Konseyi bölgesinde LGBTİ bireyler cinsel yönelimleri, toplumsal cinsiyet kimlikleri ve cinsiyet özellikleri nedeniyle şiddet de dâhil olmak üzere yüksek oranda ayrımcılık ve istismara maruz kalmaya devam etmektedir.⁴ Ayrıca LGBTİ bireylerle olan birliktelikleri ve/veya algılanan cinsel yönelimleri, toplumsal cinsiyet kimlikleri ve cinsiyet özellikleri nedeniyle de ayrımcılık ve istismara maruz kalanlar olabilmektedir. LGBTİ bireylere yönelik hoşgörüsüzlük karmaşık ve çeşitli şekillerde kendini göstermekte ve sonuçları LGBTİ bireylerin hukuki, sosyal, siyasi ve kültürel kimliklerini olumsuz yönde etkilemektedir.

3. Avrupa'da yekpare veya tek boyutlu bir LGBTİ nüfusu bulunmamaktadır. Bununla birlikte lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks bireyler, cinsiyetçilik, kadın düşmanlığı, ataerkillik gibi yaygın sorunların yanı sıra kimlik, beden, cinsellik ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin katı inançlardan kaynaklanan ayrımcılık ve hoşgörüsüzlüğe maruz kalmaktadır. Birçok lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks birey kendini daha geniş bir LGBTİ şemsiyesi altında tanımlarken, her şeyi kapsayan bir "LGBTİ" teriminin yaşadıkları deneyimlerin özgülüğünü yeterince yansıtmadığını düşünenler de mevcuttur.

4. Yerel, bölgesel ve ulusal politika yapıcılar, LGBTİ bireylere yönelik ayrımcılık ve hoşgörüsüzlüğe karşı tedbir alırken Avrupa'daki cinsel yönelimlerin, toplumsal cinsiyet kimliklerinin ve cinsiyet özelliklerinin çeşitliliğini göz önünde bulundurmalıdır. Birden fazla LGBTİ alt kategorisine giren ve çok çeşitli hoşgörüsüzlük ve ayrımcılık biçimlerine maruz kalabilen bireylerin tanınması da buna dâhildir. ECRI, özellikle lezbiyen, biseksüel, trans ve interseks kadınların karşılaştıkları özgün deneyimlerin, zorlukların ve hassasiyetlerin farkındadır. Ayrıca, gey erkekler veya lezbiyenler gibi LGBTİ nüfusu içindeki belli bir gruba yardımcı olacak stratejilerin, trans ve interseks bireyler gibi diğer grupların haklarını zedelemeyeceği, ancak bu tür stratejilerin diğer grupların özel ihtiyaçlarına cevap vermeyebileceği de bilinmelidir. Yetkililer, gerçek veya algılanan cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği veya cinsiyet özelliklerine dayalı ayrımcılığa ve hoşgörüsüzlüğe maruz kalan tüm kişi ve grupların ihtiyaçlarına karşı uyanık olmalıdır.

4. ECRI, 2023 ECRI Sözlüğü ile tutarlı olarak, *cinsel yönelimi her bir kişinin karşı cinsiyetten, aynı cinsiyetten ya da birden fazla cinsiyetten kişilere karşı duyduğu derin duygusal, heyecan verici ve cinsel çekim hissetme kapasitesi ve bu kişilerle kurduğu yakın ve cinsel ilişkiler olarak tanımlamaktadır. ECRI, toplumsal cinsiyet kimliğinin, 'herkesin derinde hissettiği içsel ve bireysel toplumsal cinsiyet tecrübesine atıf yaptığını, bu tecrübenin (özellikle seçilirse, tıbbi, cerrahi veya başka yollardan vücudun görünüş veya fonksiyonunda değişiklik yapılmasını da içerebilecek şekilde) vücutla ilgili kişisel duyuyla ve kıyafet, konuşma ve davranışlar dâhil başka toplumsal cinsiyet ifadeleriyle birlikte, doğumda belirlenen cinsiyet ile örtüşebileceğini veya örtüşmeyebileceğini kabul etmektedir. ECRI cinsiyet özelliklerinden bir kişinin kromozomal, gonadal ve anatomik özelliklerini gösterdiğini, bu özelliklerin üreme organları ve genital organlar ve/veya kromozomal yapılar ve hormonlar gibi birincil cinsiyet özelliklerini ve kas kütlesi, göğüsler ve/veya yapı gibi ikincil cinsiyet özelliklerini içerdiğini belirtmektedir.*

5. Ayrıca, LGBTİ olmak da "ırk",⁵ etnik veya ulusal köken, vatandaşlık, din, toplumsal cinsiyet ve engellilik durumu gibi diğer özelliklerden ayrı tutulamaz.⁶ Bir LGBTİ bireyin cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği veya cinsiyet özellikleri temelinde hoşgörüsüzlükle ne ölçüde karşılaşabileceği, mülteci statüsünde bulunmak ya da Roman veya Gezgin topluluklarına mensup olmak gibi kimliğinin veya yaşadığı gerçekliğin diğer temel yönleri ile önemli ölçüde şekillenebilir, değişebilir veya daha da karmaşık hale gelebilir. ECRI, bu genel politika tavsiyesinin başlangıcında, LGBTİ karşıtı şiddet ve ayrımcılıkla etkili bir şekilde mücadele etmeye çalışırken, LGBTİ fobisinin ırkçılık, yabancı düşmanlığı, cinsiyetçilik, engelli ayrımcılığı (ableism) ve dini hoşgörüsüzlük gibi diğer olgularla birçok şekilde kesiştiğini açıkça ele almanın çok önemli olduğunu teyit etmektedir.

5. Bütün insanlar aynı canlı türüne ait olduklarından, ECRI farklı "ırkların" varlığına dayalı kuramları reddetmektedir. (bu bağlamda bkz. ECRI'nin "ırkçılık" kavramı hakkındaki Görüşü, 2021).

6. ECRI'nin görev alanı "ırk", etnik/ulusal köken, renk, vatandaşlık, din, dil, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri temellerini kapsamaktadır. Bununla birlikte, ECRI LGBTİ bireylerin cinsel yönelimleri, toplumsal cinsiyet kimlikleri veya cinsiyet özellikleri temelinde ayrımcılığa maruz kalabileceğini ve bu durumun engellilik, sınıf, cinsiyet, siyasi veya diğer görüşler, sosyal köken, mülkiyet, yaş ve doğum gibi kendi görev alanına girmeyen diğer özelliklerle de kesiştiğini kabul etmektedir. ECRI, kendisini ilgilendiren korunan özellikleri odak noktasına alırken, ayrımcılık veya korunan temeller arasında herhangi bir hiyerarşi bulunduğunu ima etmemektedir. ECRI daha ziyade bu ilave özelliklerin LGBTİ bireylerin Avrupa Konseyi bölgesinde ayrımcılık ve hoşgörüsüzlükle karşılaşma biçimlerini şekillendirebileceği, değiştirebileceği ve daha da karmaşık hale getirebileceğini göz önünde bulundurmaktadır.

I. Tarihsel arka plan

6. LGBTİ bireyler insan hakları konusunda Avrupa'da karmaşık ve sıkıntılı bir geçmişe sahiptir.⁷ Lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks bireyler geçmişten bugüne damgalama, eşitsizlik ve şiddete maruz kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi toplama kamplarına hapsedilmek de dâhil olmak üzere zulüm görmüş, dışlanmış ve hapsedilmişlerdir.

7. Avrupa'nın pek çok yerinde, hemcinsler arasında rızaya dayalı cinsel faaliyet yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar cezai bir suç olarak kalmıştır. Genellikle geniş yorumlanan ve uygulanan bu tür ceza kanunları, bireylerin kendilerini fiziksel ve duygusal olarak ifade etmeye yönelik en temel eylemlerde bulunma haklarını ellerinden almakla kalmamış, aynı zamanda siyasi ve diğer kamusal söylemlerde şantaj, taciz ve şiddet de dâhil olmak üzere daha geniş çaplı zulüm için gerekçe olarak kullanılmıştır.

8. Eşcinselliği suç sayan kanunlar daha ziyade erkeklerin aynı cinsle yakınlaşmasına yönelik olsa da, bu kanunların varlığı lezbiyen ve biseksüel kadınlara yönelik sosyal ve yasal istismarı da meşrulaştırmıştır. Ayrıca, kadınların hemcinsleriyle kurduğu cinsel ilişkinin ceza hukukunun dışında bırakılması, gey veya biseksüel erkeklerinkine kıyasla daha az düşmanlığa işaret etmek bir yana, üye devletler genelinde lezbiyen cinselliğinin nasıl zorla gizlendiğini, bastırıldığını ve farklı cinsiyetten ilişkilere girme baskısı da dâhil olmak üzere toplumsal düzenlemelere tabi tutulduğunu göstermektedir. Tüm kadınlarda olduğu gibi, lezbiyen ve biseksüel kadınlar da mülk sahibi olma ve işe girme konusundaki kısıtlamalar gibi yapısal ayrımcılığa maruz kalmıştır ve bu durum hemcinsleriyle yakın ilişkilerin sürdürülmesinin önünde engel teşkil etmiş olabilir.

9. Ceza kanunları aynı zamanda trans, non-binary⁸ ve diğer toplumsal cinsiyete uymayan kişileri, özellikle de bireylerin toplumsal cinsiyet kimliklerini alenen gösterme ve ifade etme hakkını reddeden travestilik karşıtı kanunlar yoluyla ve kayıt dışı ekonomideki trans bireyleri ve düzenli barınma imkânı olmayan trans bireyleri orantısız bir şekilde hedef alan yağma karşıtı kanunların ayrımcı bir şekilde uygulanması yoluyla sansürlemek için de kullanılmıştır.

7. *Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe*, 2. Baskı (Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserliği, Avrupa Konseyi Yayınları, 2011), 21-35.

8. *Non-binary*, ikili cinsiyet rejimindeki kadın ve erkek kategorilerinin dışında kalan cinsiyet kimlikleri için kullanılan bir şemsiye terim olarak anlaşılmalıdır. Bu tanım, cinsiyet kimliği ne sadece erkek ne de sadece kadın olan, erkek ve kadın kombinasyonu olan veya cinsiyetler arasında veya ötesinde olan bireyleri kapsamaktadır. Trans teriminin kullanımına benzer şekilde, non-binary şemsiyesi altındaki kişiler de kendilerini çok çeşitli terimlerden birini veya birkaçını kullanarak tanımlayabilirler. 17 No.lu Genel Politika Tavsiyesi kapsamında, "trans"

terimi non-binary kişileri de kapsayacak şekilde okunmalıdır.

10. Ceza hukuku dışında LGBTİ bireyler genellikle görünmez kılınmıştır. Medeni ve idari eşitlik kanunlarının hükümleri, yürürlüğe girdiğinde, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsiyet özelliklerini sıklıkla kapsam dışı bırakmıştır. LGBTİ bireyler, yasal başvuru yolu bulunmaksızın işlerinden çıkarılmış, ailelerinden koparılmış, evlerinden tahliye edilmiş, okullarından uzaklaştırılmış ve temel mal ve hizmetlerden mahrum bırakılmıştır. Hemcins aile bağları tanınmamış ve LGBTİ bireyler sıklıkla kendi kaderlerini tayin etme ve vücut bütünlüğüne ilişkin temel haklarını dahi elde etmek için mücadele etmek zorunda kalmıştır.

II. Avrupa'da LGBTİ bireylerin insan haklarına saygı gösterilmesi yönünde kaydedilen ilerleme

11. ECRI bu rahatsız edici geçmişe karşın, son yıllarda Avrupa Konseyi bölgesinde, hemcinsler arası cinsel ilişkinin tüm üye Devletlerde resmen suç olmaktan çıkarılması da dâhil olmak üzere, önemli ilerlemeler kaydedilmiş olmasını memnuniyetle karşılamaktadır. LGBTİ bireylerin insan haklarına daha fazla saygı gösterilmesi yönündeki bu ilerleme, üye devletler arasında farklı derecelerde olsa da, Avrupa toplumunun her düzeyinde (hukuki, siyasi, sosyal ve kültürel düzeylerde) görülebilmektedir

12. LGBTİ bireylere yönelik farkındalığın arttığına ve bu kişilerin daha fazla kabul gördüğüne dair kanıtlar mevcuttur. Başta genç nesiller olmak üzere genel olarak halkın LGBTİ bireyleri etkileyen konular hakkında bilgi sahibi olma olasılığı daha yüksek olmakla kalmayıp, aynı zamanda kişisel ve profesyonel ağlarında LGBTİ bireylerle temasları da artmaktadır.

13. Bir örnek vermek gerekirse, 2019 yılında AB Komisyonunun Özel Eurobarometre 493 anketi, Avrupa Birliğinin o dönemdeki 28 üye ülkesinde cinsel yönelim temelinde eşitlik, hemcins evliliği ve hemcins ilişkilerinin kabul edilebilirliği konularında artan bir destek olduğunu ortaya koymuştur.⁹ Bu yakınlık yoluyla aşinalık, LGBTİ bireylerin dışlandığı duvarların yıkılmasında anahtar unsur olmuş ve cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsiyet özelliklerinin çeşitliliğine ilişkin daha geniş çaplı kamusal konuşmalar için bir katalizör görevi görmüştür.

14. Bu değişen toplumsal tutumlara paralel olarak ve belki de bu değişimin bir sonucu olarak, açıkça LGBTİ olan bireylerin kamusal alandaki görünürlüklerinde de bir artış olmuştur. Örneğin, bazıları ülkelerinde Hükümet Başkanı veya Devlet Başkanı olarak görev yapmış olanlar da dâhil olmak üzere, giderek artan sayıda Avrupalı siyasetçi kendini LGBTİ olarak tanımlamaktadır. LGBTİ kamu temsilcilerinin seçilmesi sadece önemli bir sembolik öneme sahip değildir, aynı zamanda yerel, bölgesel ve ulusal politikalar kabul edilirken LGBTİ seslerinin ve

deneyimlerinin dikkate alınması fırsatını da artırmaktadır.

-
9. *Özel Eurobarometre 493 - Discrimination in Europe: Publication Report (Avrupa'da Ayrımcılık: Yayın Raporu)* (Avrupa Birliği Komisyonu, 2019), 122-127.

15. Yasal reformlar açısından; son otuz yılda bazı üye devletlerde LGBTİ bireylerin insan hakları konusunda oldukça hızlı değişiklikler yaşanmıştır. Daha önce ceza kanunlarının LGBTİ yaşamlarına gölge düşürürken, çok sayıda ülke LGBTİ bireylere yönelik ayrımcılık, nefret söylemi ve nefret saikli şiddete karşı hukuki koruma getirmiştir.

16. Avrupa genelinde kaydedilen yasal ilerlemeler, LGBTİ bireylere istihdam, sağlık, eğitim ve barınma dâhil olmak üzere günlük yaşamın geniş kesimlerinde daha fazla eşitlik sağlamıştır.¹⁰ Üye Devletlerdeki ayrımcılık yasağı kanunları giderek trans bireyleri de kapsayacak şekilde genişlemektedir. Ayrıca, 2023 yılına kadar Avrupa Konseyi bölgesindeki 39 ülkede kanunen toplumsal cinsiyeti tanıma prosedürleri oluşturulmuştur.¹¹

17. LGBTİ eşitliğinin önünde uzun süredir önemli bir engel teşkil eden aile hukuku alanında, Şubat 2023 itibariyle Avrupa Konseyine üye 30 Devlet, hemcins çiftler arasındaki ilişki bağlarına bir tür yasal statü tanımıştır. Ayrıca, bu ülkelerden 19'u hemcins evliliklere izin vermiştir. Avrupa'da kayıtlı birlikteliklere ilk kez 1989 yılında izin verilmiş, ilk hemcins evlilikler ise 2001 yılında gerçekleşmiştir. Giderek artan sayıda üye devlet artık LGBTİ bireyleri yasal olarak ebeveyn olarak tanımakta ve kendilerine tam ebeveynlik hakları ve sorumlulukları vermektedir.

18. Son yıllarda, Avrupa Konseyi kurumları LGBTİ bireylerin insan haklarının ilerletilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliği konusunda bir dizi önemli karar alarak Avrupa'da ve daha uzak ülkelerde reformları hızlandırmıştır. AİHM, eşcinselliği suç sayan kanunların ve toplumsal cinsiyetin hukuken tanınmasına ilişkin mutlak yasakların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) 8. Maddesi ile bağdaşmadığını teyit eden *Dudgeon/Birleşik Krallık*¹² ve *Goodwin/Birleşik Krallık*¹³ davalarındaki dönüm noktası niteliğindeki kararlarından bu yana, LGBTİ bireylerin, cinsel yönelimlerinden ya da toplumsal cinsiyet kimliklerinden bağımsız şekilde sahip olması gereken çok sayıda hak belirlemiştir.

10. *Sexual Orientation Discrimination Law outside the Labour Market (İşgücü Piyasası Dışında Cinsel Yönelim Ayrımcılığı Yasası* (Avrupa Birliği Yayın Ofisi, 2020); *Trans and intersex equality rights in Europe – a comparative analysis (Avrupa'da trans ve interseks eşitlik hakları - karşılaştırmalı bir analiz)* (Avrupa Birliği Yayın Ofisi, 2018).

11. *Implementation of the Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity - Thematic Report on Legal Gender Recognition in Europe, (Bakanlar Komitesinin cinsel yönelim ya da toplumsal cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılıkla mücadele tedbirleri hakkındaki CM/REC (2010)5 sayılı Tavsiyesinin Uygulanması - Avrupa'da Toplumsal Cinsiyetin Hukuken Tanınmasına İlişkin Tematik Rapor)* İGT-ADI-SOGI(2022)7, Ayrımcılıkla Mücadele, Çeşitlilik ve Kapsayıcılık Yönlendirme Komitesi (CDADI) - Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Cinsel

Yönelim, Toplumsal Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet İfadesi ve Cinsiyet Özellikleri Çalışma Grubu (GT-ADI-SOGI).

12. Başvuru No. 7525/7 (AİHM, 22 Ekim 1981).

13. Başvuru No. 28957/95 (AİHM, 11 Temmuz 2002).

¹⁴ Bu içtihat, Avrupa Sosyal Haklar Komitesinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı eğitiminde ayrımcılık¹⁵ ve toplumsal cinsiyetin hukuken tanınması için bir ön koşul olarak uygulanan kısırlaştırmaya ilişkin önemli kararlarıyla da pekiştirilmiştir.¹⁶

19. AİHM tarafından LGBTİ başvuru sahiplerini veya LGBTİ eşitliğini destekleyen kişileri ilgilendiren davalarda öne sürülen haklar, LGBTİ karşıtı nefret söylemi ve şiddete karşı koruma da dâhil olmak üzere aşağılayıcı muamelelere karşı koruma,¹⁷ ve bu tür muamelelerin etkin bir şekilde soruşturulmasına yönelik pozitif yükümlülükler,¹⁸ özgürlük ve güvenlik hakkı,¹⁹ (ilgili LGBTİ bireylerin insan haklarının desteklenmesine dair) ifade özgürlüğü hakkı²⁰ barışçıl toplanma ve örgütlenme hakkı,²¹ ve toplumsal cinsiyetin istismar edici şartlar olmaksızın hukuken tanınması hakkını içermektedir.²² AİHM, özellikle aile hayatına saygı hakkının korunması alanında aktif bir rol oynamış, trans bireylerin²³ ve hemcins çiftlerin²⁴ aile hayatına sahip olabileceğini doğrulamış, kiraçılık halefiyeti,²⁵ sağlık sigortasına erişim,²⁶ ikamet izinleri²⁷ ve evlat edinme²⁸ gibi alanlardaki eşitlik korumalarını hemcins çiftleri de kapsayacak şekilde genişletmiş ve AİHS'ye Taraf Devletlerin hemcins çiftleri hukuken tanıma ve bu çiftlere koruma sağlama yükümlülüğü olduğunu²⁹ beyan etmiştir.

14. *Salgueiro da Silva Mouta / Portekiz*, Başvuru. No. 33290/96 (AİHM, 21 Aralık 1999); *Identoba ve Diğerleri / Gürcistan*, Başvuru. No. 73235/12 (AİHM, 12 Mayıs 2015); Bkz. genel olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin *Eşcinsellik* hakkındaki Bilgi Notları: *Homosexuality: Criminal Aspects, Sexual Orientation Issues and Gender Identity* (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi web sitesi), <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=press/factsheets&c>. Ayrıca bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Karar İnfaz Dairesinin LGBTİ bireylerin haklarına ilişkin Tematik Bilgi Formları <https://rm.coe.int/thematic-factsheet-lgbti-eng/1680a3b2d7>.

15. *İnsan Haklarının Yasal Korunması için Uluslararası Merkez (INTERIGHTS) /Hrvatistan*, Şikâyet No. 45/2007 (2009).

16. *Transgender Europe ve ILGA-Europe/Çek Cumhuriyeti*, Şikâyet No. 117/2015 (2018).

17. *Oganezova/Ermenistan*, Başvuru No. 71367/12, Başvuru. No. 72961/12 (AİHM, 15 Mayıs 2022);

18. *Identoba ve Diğerleri/Gürcistan*, Başvuru No. 73235/12 (AİHM, 12 Mayıs 2015);

19. Bkz. örneğin *OM/Macaristan*, Başvuru. No. 9912/15 (AİHM, 5 Temmuz 2016).

20. *Bayev ve Diğerleri / Rusya*, Başvuru No. 67667/09 (AİHM, 20 Haziran 2017);

21. *Bączkowski ve Diğerleri/Polonya*, Başvuru No. 1543/06 (AİHM, 3 Mayıs 2007);

22. *AP, Garçon ve Nicot/Fransa*, Başvuru. No. 79885/12 (AİHM, 06 Nisan 2017); *X ve Y/Romanya*, Başvuru No. 2145/16 (AİHM, 19 Ocak 2021);

23. *X, Y ve Z / Birleşik Krallık*, Başvuru No. 21830/93 (AİHM, 22 Nisan 1997).

24. *Schalk ve Kopf /Avusturya*, Başvuru No. 30141/04 (AİHM, 22 Kasım 2010).

25. *Karner/Avusturya*, Başvuru No. 40016/98 (AİHM, 24 Temmuz 2003).

26. *PB ve JS/Avusturya*, Başvuru No. 18984/02 (AİHM, 22 Ekim 2010).

27. *Taddeucci ve McCall/İtalya*, Başvuru No. 51362/09 (AİHM, 30 Haziran 2016);

28. *X ve Diğerleri/Avusturya*, Başvuru No. 19010/07 (AİHM, 19 Şubat 2013); Trans ebeveynlerin hakları ile ilgili olarak bkz: *AM ve Diğerleri/Rusya*, Başvuru No. 47220/19 (AİHM, 06 Temmuz 2021).

29. Oliari ve Diğerleri / İtalya, Başvuru No. 18766/11 ve 36030/11 (AİHM, 21 Temmuz 2015); Fedotova ve Diğerleri / Rusya, Başvuru. No. 40792/10 ve 43439/14 (AİHM, 17 Ocak 2023); Fedotova ve Diğerleri / Rusya, Başvuru. No. 20081/19 ve 20 Diğerleri (AİHM, 23 Mayıs 2023).

20. AİHM'nin LGBTİ bireylerin insan haklarının geliştirilmesine katkısı, Avrupa Konseyi bünyesindeki diğer organ ve kurumların çalışmalarıyla pekiştirilmiştir. 2010 yılında Bakanlar Komitesi, Cinsel yönelim veya cinsel kimlik temelli ayrımcılıkla mücadelede karşı tedbirler konulu CM/Rec(2010)5 Sayılı Tavsiye Kararını yayınlamıştır. Bakanlar Komitesi, bu Tavsiye Kararında üye devletlere özellikle "cinsel yönelim veya toplumsal cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılıkla mücadele etmek, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans bireylerin insan haklarına saygı gösterilmesini sağlamak ve hoşgörüyü teşvik etmek için hukuki ve diğer tedbirlerin kabul edilmesini ve etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamaları" çağrısında bulunmuştur.³⁰

21. Avrupa Konseyinin diğer kurumları tarafından da benzer tavsiyeler benimsenmiştir. Parlamenterler Meclisi son yıllarda, diğer konuların yanı sıra, trans³¹ ve interseks³² bireyler için eşitlik, cinsel yönelimden bağımsız olarak özel hayat ve aile hayatı hakkı,³³ ve LGBTİ bireylere karşı artan nefretle mücadele konularında kararlar almıştır.³⁴

22. Bu çalışma, yerel ve bölgesel makamları LGBTİ bireyleri korumaya giderek daha fazla çağırır ve "ne (kültürel, geleneksel veya dini) değerlerin ne de belirli devletlerdeki 'egemen kültürün' kurallarının, cinsel yönelim veya toplumsal cinsiyet³⁵ kimliği temelinde olanlar da dâhil olmak üzere nefret söylemini veya başka herhangi bir ayrımcılık biçimini haklı çıkarmak için kullanılamayacağını" teyit eden Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresinin kararlarıyla pekiştirilmektedir.

30. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin CM/Rec(2010)5 sayılı Tavsiye Kararı, (2) no.lu tavsiye.

31. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin Avrupa'da trans bireylere karşı ayrımcılığa ilişkin 2048 (2015) sayılı Kararı, Meclis tarafından 22 Nisan 2015 tarihinde kabul edilen metin (15. Oturum).

32. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin interseks bireylerin insan haklarının desteklenmesi ve bu bireylere yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ilişkin 2191 (2017) sayılı Kararı, Meclis tarafından 12 Ekim 2017 tarihinde kabul edilen metin (35. Oturum).

33. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin Özel ve Aile Hayatı Cinsel Yönelime Bakılmaksızın Eşitliğin Sağlanması konulu 2239 (2018) sayılı Kararı: 10 Ekim 2018 tarihinde Asamble tarafından kabul edilen metin (3. Oturum).

34. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin Avrupa'da LGBTİ bireylere karşı artan nefretle mücadelede ilişkin 2417 (2022) sayılı Kararı, 25 Ocak 2022 tarihinde Meclis tarafından kabul edilen metin (3. Oturum).

35. Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans (LGBT) bireylerin haklarının güvence altına alınması: Avrupa'nın kentleri ve bölgelerinin sorumluluğu konulu 380(2015) sayılı Karar; Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, LGBTİ karşıtı nefret söylemi ve ayrımcılığın artması bağlamında LGBTİ bireylerin korunmasına ilişkin yerel ve bölgesel yönetimlerin rolü konulu, 470(2021) sayılı Karar.

³⁶ Ayrıca, ardi ardına göreve gelen İnsan Hakları Komiserleri, üye devletler genelinde insan hakları konusunda farkındalığı ve insan haklarına saygıyı teşvik etme görevleri doğrultusunda, insan haklarına ilişkin korumaların Avrupa'daki LGBTİ bireyler için nasıl geçerli olduğunun açıklığa kavuşturulmasında, üye devletlerin LGBTİ kapsayıcı politikalar benimsemelerine yardımcı olunmasında ve hak ihlalleri meydana geldiğinde bunların açıklamalar, ülke ziyaret raporları, insan hakları yorumları ve Sorun Belgeleri aracılığıyla tespit edilmesinde önemli bir rol oynamıştır.³⁷ Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu), özellikle cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliğiyle ilgili bilgilere erişimin kısıtlandığı veya sansürlendiği durumlarda, LGBTİ bireylerin haklarını savunmak için giderek daha güçlü bir duruş sergilemektedir.³⁸

-
36. Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, Lezbiyen, gay, biseksüel ve trans (LGBT) bireylerin haklarının güvence altına alınması: Avrupa'nın kentleri ve bölgelerinin sorumluluğu konulu 380(2015) sayılı Karar, (2). Aynı argüman Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından *Beizaras ve Levickas/Litvanya* davasında da kullanılmıştır, Başvuru No. No. 41288/15 (AİHM, 14 Ocak 2020).
37. Bkz. örneğin *Human Rights and Gender Identity (İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Kimliği)*, CommDH/ 'İnceleme(2009), Avrupa Konseyi Yayınları, 2009); *Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe (Avrupa'da cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık) Human Rights and Intersex People – Issue Paper (İnsan Hakları ve İnterseks Bireyler – İnceleme . 2. Baskı (Avrupa Konseyi Yayınevi, 2015);*
38. Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu, Çocukların Korunmasına İlişkin Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapan LXXIX Sayılı Kanun'un Uluslararası İnsan Hakları Standartlarına Uygunluğuna İlişkin Macaristan Görüşü, Görüş No.1059 / 2021 CDL-AD(2021)050, Genel Kurulun 129.uncu Oturumunda kabul edilmiştir. (Venedik/çevrim içi, 10-11 Aralık 2021). Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu, Avrupa Konseyine Üye Bazı Devletlerdeki Son Mevzuat Işığında Sözde "Eşcinsellik Propagandası"nın Yasaklanması Konusuna İlişkin Görüş, 707/2012 CDL-

AD(2013)022 sayılı Görüş, Genel Kurulun 95^{inci} Oturumunda kabul edilmiştir (Venedik, 14-15 Haziran 2013).

III. Avrupa Konseyi bölgesinde LGBTİ bireylerin insan hakları açısından devam eden zorluklar

23. ECRI bu önemli gelişmeleri memnuniyetle karşılamakla birlikte, birçok ciddi zorluğun devam ettiğini de kabul etmektedir. Kaydedilen ilerlemeye ilişkin verilen örneklerde olduğu gibi, Avrupa'da LGBTİ bireylerin insan haklarına yönelik süregelen zorluklar çok yönlüdür ve bu durum LGBTİ bireylerin topluma dâhil edilmesini, yasal olarak korunmasını ve hayatın her alanına katılımını sınırlamaktadır.

24. ECRI ayrıca LGBTİ bireylere karşı yeni veya ortaya çıkmakta olan hoşgörüsüzlük ve ayrımcılık kaynaklarının tespit edilmesinin, bu konuda plan yapılmasının ve bunlarla mücadele edilmesinin önemini de kabul etmektedir. Örneğin, teknolojideki ilerlemeler LGBTİ bireylerin insan haklarından yararlanmasını ve sosyal katılımını artırma potansiyeline sahip olsa da, yüz tanıma ve algoritmik sistemler de dâhil olmak üzere yapay zekâ gibi bazı teknoloji biçimleri LGBTİ bireylerin mahremiyetini, güvenliğini ve eşitliğini baltalamak için de kullanılabilir.

Güvenilir verilerin ve yeterli politikaların bulunmaması

25. Avrupa Konseyi bölgesinde, LGBTİ bireylerin yaygınlığı, kişisel durumları (örneğin sağlık, ekonomik ve eğitim durumları), kesişimsel özellikleri ve yaşadıkları deneyimlere ilişkin yeterli veri bulunmamaktadır. Özellikle lezbiyen, biseksüel, trans ve interseks kadınlar açısından verilerin yokluğu dikkat çekicidir. Bu durum, hem kamu görevlilerinin cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsiyet özelliklerine ilişkin verilerin toplanmasına kayıtsız kalmalarından hem de bazı kişilerin LGBTİ statülerini yetkili konumdakiler de dâhil olmak üzere üçüncü taraflara açıklamaktan korkmalarından kaynaklanabilir. Ortaya çıkan veriler Avrupa genelinde LGBTİ bireyler için önemli sorunlara işaret etse de, LGBTİ bireyler hakkında sistemli ve güvenilir verilerin toplanmasındaki eksiklikler, hem LGBTİ karşıtı ayrımcılığın önlenmesini hem de LGBTİ bireylerin insan haklarından yararlanmasını teşvik etmek için uygun tedbirlerin alınmasını zorlaştırmaktadır.

26. Roman ve Gezgin topluluklarına mensup kişiler gibi kesişimsel ayrımcılığa maruz kalanlar da dâhil olmak üzere LGBTİ bireylerin yaşadıkları deneyimler ve karşılaştıkları zorlukların tutarlı ve kanıta dayalı bir şekilde kavranmaması durumunda, politika yapımcıların çeşitlilik arz eden bu kesimin gerçek ihtiyaçlarını belirlemesi ve etkili bir şekilde hedeflemesi güçtür. Bu durum da politikaların kalıp yargılara veya varsayımlara dayalı olarak benimsenmesi olasılığı artmaktadır. Bu risk lezbiyen, biseksüel, trans ve interseks kadınlar söz konusu olduğunda daha da artmaktadır; bu kadınlar, verilerin toplanması sürecinde katılım ve erişimde yaşanan sorunlar nedeniyle mevcut yerel, bölgesel ve ulusal verilerde yeterince veya hiç temsil edilmemektedir. Ayrıca, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsiyet özelliklerine ilişkin ayrıntılı verilerin bulunmaması nedeniyle, LGBTİ bireylerin insan haklarının muhalifler tarafından önemsiz veya marjinal kaygılar olarak görülmesi giderek daha kolaylaşmaktadır. ECRI, verilerin bulunmamasının LGBTİ bireylerin hoşgörüsüzlüğe, şiddete ve diğer ihlallere maruz kalmadıklarını göstermediğini bir kez daha doğrulamaktadır.

27. Görünürlük ve güvenilir veri sorunu, interseks bireyler bağlamında özellikle aciliyet arz etmektedir. Birçok Avrupa ülkesinde, savunuculuğun ve resmi kınamaların artmasına karşın, özgür ve bilgilendirilmiş rızaları alınmadan ve ilgili kişiler ya da ebeveynleri ve vasileri üzerindeki olası fiziksel ve ruhsal etkiler hakkında yeterli bilgi verilmeden interseks çocuklar üzerinde tedavi edici olmayan tıbbi ya da sözde "cinsiyet normalleştirici" prosedürlerin uygulanmasını önlemede pek başarılı olunamamıştır.³⁹ Bazı üye devletler bu müdahaleleri yasaklayan ya da sınırlandıran tedbirler almış olsa da, söz konusu uygulama halen yeterince araştırılmamış olup, genellikle yerel tıbbi kurumların ve bireysel hekimlerin takdir yetkisi ve düzenlemeleri çerçevesinde karar verilmektedir. Bu sözde "normalleştirme" prosedürleri, ebeveynlerin kaygısı, estetik tercihler veya gelecekte damgalanma ihtimali gibi sosyal nedenlerle⁴⁰ ve meşru bir tedavi gerekçesi olmaksızın gerçekleştirildiğinde, insan haklarının açık bir ihlalini teşkil etmektedir.⁴¹ Bu prosedürler interseks bireyler açısından kısırlaştırma, ciddi yaraları, cinsel işlev kaybı, psikolojik travma ve kapsamlı takip tedavisi ihtiyacı gibi ömür boyu sürecek sonuçlara yol açabilir.⁴²

39. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin interseks bireylerin insan haklarının desteklenmesi ve bu bireylere yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ilişkin 2191 (2017) sayılı Kararı, Meclis tarafından 12 Ekim 2017 tarihinde kabul edilen metin (35. Oturum). Interseks bireylerin haklarına ilişkin 14 Şubat 2019 tarihli Avrupa Parlamentosu Kararı (2018/2878(RSP)).

40. Genel olarak bakınız: Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin interseks bireylerin insan haklarının desteklenmesi ve bu bireylere yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ilişkin 2191 (2017) sayılı Kararı, Meclis tarafından 12 Ekim 2017 tarihinde kabul edilen metin (35. Oturum).

41. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, *Human Rights and Intersex People – Issue Paper (İnsan*

Hakları ve İnterseks Bireyler - İnceleme (Avrupa Konseyi Yayınevi, 2015).

42. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin interseks bireylerin insan haklarının desteklenmesi ve bu bireylere yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ilişkin 2191 (2017) sayılı Kararı, Meclis tarafından 12 Ekim 2017 tarihinde kabul edilen metin (35. Oturum).

Gereksiz ve gönüllü olmayan tıbbi prosedürler, onur, vücut bütünlüğü ve insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleden korunma hakları açısından önemli kaygılara yol açmaktadır.⁴³

28. Daha genel olarak, üye devletlerin LGBTİ bireylerin güvenliği ve eşitliği lehine politikalar benimsediği durumlarda bile, bu kesimlerin yüksek oranlarda şiddet ve ayrımcılığa maruz kalmaya devam edebildiği de araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Örneğin, o dönemde 28 Avrupa Birliği ülkesi ile Sırbistan ve Kuzey Makedonya'da yapılan bir araştırmanın sonuçları, katılımcıların %38'inin bir önceki yıl LGBTİ olduğu için tacize maruz kaldığını ortaya koymuştur. Aynı araştırmada, katılımcıların %21'i LGBTİ oldukları için iş yerinde ayrımcılığa uğradığını ve %37'si de istihdam dışındaki alanlarda benzer şekilde ayrımcılığa uğradığını hissettiğini belirtmiştir.⁴⁴ Bu bulgular aynı zamanda resmi yasal müdahalelerin potansiyel sınırlarını göstermekte ve mevcut korumaların düzeyine bakılmaksızın, Avrupa'daki manidar sayıda LGBTİ bireyin eşitsizlik, risk ve şiddet koşullarında yaşamaya devam ettiğini ortaya koymaktadır.⁴⁵

Kapsayıcı eğitim alanında daha kararlı eylemlere ihtiyaç duyulması

29. LGBTİ öğrenciler⁴⁶ cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri ile aile biçimlerindeki çeşitliliğe ilişkin soruların eğitimin tüm kademelerini yöneten politika ve uygulamalara entegre edilmemesinden önemli ölçüde etkilenmektedir.

43. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *M/Fransa*, Başvuru No. 42821/18 (AİHM, 19 Mayıs 2022); İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza konusundaki Özel Raportör, *İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza Özel Raportörünün Raporu*, UN Doc. No. A/HRC/31/57 (5 Ocak 2016). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, sözde "normalleştirici" müdahalelerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle uyumlu olup olmadığı konusunda henüz bir karar vermemiştir. Ancak, AİHM'nin nihai olarak talebin kabul edilemez olduğuna hükmettiği bir kararda, söz konusu usullerin AİHS'nin 3. maddesi bağlamında ele alınması hakkında bkz. 3; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *M v. Fransa*, Başvuru No. 42821/18 (AİHM, 19 Mayıs 2022).
44. Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı, *EU-LGBTI: A long way to go for LGBTI equality*, (AB- LGBTİ: LGBTİ eşitliğine ulaşmak için uzun bir yol), Lüksemburg, Avrupa Birliği Yayın Ofisi (2020).
45. Bkz. örneğin Marie-Anne Valfort, *LGBTI in OECD Countries: A Review (OECD Ülkelerinde LGBTİ: Bir İnceleme)*, OECD Sosyal, İstihdam ve Göç Çalışma Belgeleri, No. 198 (2017, OECD Yayıncılık, Paris); Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Eşitlik ve Ayrımcılık Yasağı Komitesi, *Combating rising hate against LGBTI people in Europe (Avrupa'da LGBTİ bireylere karşı yükselen nefretle mücadele)* (Doc. No. 15425 (AİHM, 17 Aralık 2021). Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin Avrupa'da LGBTİ bireylere karşı artan nefretle mücadeleye ilişkin 2417 (2022) sayılı Kararı, 25 Ocak 2022 tarihinde Meclis tarafından kabul edilen metin (3. Oturum).
46. ECRI, farklı ortamlardaki öğrenciler arasında önemli farklılıklar bulunduğunu ve bu ortamların öğrencilerin LGBTİ-fobik ayrımcılık ve hoşgörüsüzlüğü nasıl deneyimleyeceklerini şekillendireceğini kabul etmekle birlikte, 17. No.lu Genel Politika Tavsiyesinde "LGBTİ öğrenciler" terimini, okul öncesi ve anaokulu eğitimi alan öğrenciler de dâhil olmak üzere tüm

LGBTİ öğrencileri ve uygun olduğu durumlarda LGBTİ ebeveynleri olan öğrencileri kapsayacak şekilde kullanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ve cinsellik konusunda hassas, yaşa uygun ve açık bir yaklaşım benimsenmesi, LGBTİ öğrencilere saygıyı teşvik edebilir ve zorbalık, taciz, ayrımcılık ve şiddet kültürlerini önleyebilir. Buna karşılık, sessizliğe veya damgalamaya dayalı eğitim politikaları LGBTİ öğrencilerin daha fazla ötekileştirilmesine neden olabilir ve LGBTİ karşıtı önyargıları meşrulaştırabilir.⁴⁷ Bu tür ortamlar akut ve kronik stres yaratmakta ve LGBTİ öğrencilerin fiziksel ve ruhsal sağlığını ve refahını olumsuz şekilde etkilemektedir.

30. Birçok Avrupa ülkesinde eğitim müfredatına, resmi yasaklar nedeniyle ya da resmi belirsizliğin bir sonucu olarak LGBTİ bireylere ve farklı aile biçimlerine çok az atıfta bulunmaktadır. İlişkilere ve cinselliğe dair kapsamlı bir eğitim de dâhil olmak üzere yaşa uygun, kapsayıcı eğitim kaynaklarının kasıtlı veya başka bir şekilde bulunmaması, sosyal izolasyonu pekiştirmekte ve genç LGBTİ öğrencileri akranlarından ayırmaktadır.⁴⁸ Avrupa genelinde LGBTİ öğrenciler, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsiyet özelliklerine ilişkin cehalet ve yanlış anlamaların bir sonucu olarak zorbalık, şiddet ve istismara karşı özellikle savunmasız durumdadır.⁴⁹ Kapsayıcı eğitim, bu tür yanlış anlaşılımların önlenmesinde önemli bir etkidir. Öğrencileri saygı, açıklık ve kapsayıcılık fikirlerini öğrenme fırsatından mahrum bırakmak, yalnızca daha fazla zorbalık ve istismara yol açabilir.

Hemcins çiftlerin ve LGBTİ bireylerin aile bağlarının resmen tanınmaması ve korunmaması

31. Son yıllarda kaydedilen önemli ilerlemelere karşın, LGBTİ aile bağlarını resmen tanımayan veya bu konuda koruma sağlamayan bazı Avrupa Konseyi üye Devletleri bulunmaktadır. Bu ülkelerde, hemcins çiftler arasındaki ilişkiler evlilik, kayıtlı ortaklık veya birlikte yaşama dâhil olmak üzere yasal statüden mahrumdur. Ayrıca, LGBTİ bireylerin bir üye devlette resmileşen hemcins ilişkileri, bu bireyler başka bir Avrupa ülkesine taşındığında yasal olarak tanınmayabilmektedir.⁵⁰ Uygulamada, hemcins çiftler yasal olarak tanınmadıkları için temel sosyal yardımlara dahi erişememekte ve acil tıbbi bakımla ilgili tercihler de dâhil olmak üzere yakın akrabalara tanınan kararları alma hakkından mahrum kalabilmektedirler.

47. *Safe at school: Education sector responses to violence based on sexual orientation, gender identity/expression or sex characteristics in Europe Okulda güvende: Avrupa'da eğitim sektörünün cinsel yönelim, cinsiyet kimliği/ıfadesi veya cinsiyet özelliklerine dayalı şiddete yönelik müdahaleleri* (Avrupa Konseyi, 2018), 37-39. Ayrıca bakınız: Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, İnsan Hakları Yorumu, "Kapsamlı cinsellik eğitimi çocukları korur ve daha güvenli, kapsayıcı bir toplum inşa edilmesine yardımcı olur" (21 Temmuz 2020).

48. Bakınız UNESCO, *International technical guidance on sexuality education: an evidence-informed approach (Cinsellik eğitimine ilişkin uluslararası teknik rehber: kanıtlarla*

desteklenmiş bir yaklaşım) (UNESCO, 2018)
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770>.

49. *Safe at school: Education sector responses to violence based on sexual orientation, gender identity/expression or sex characteristics in Europe Okulda güvende: Avrupa'da eğitim sektörünün cinsel yönelim, cinsiyet kimliği/ifadesi veya cinsiyet özelliklerine dayalı şiddete yönelik müdahaleleri* (Avrupa Konseyi, 2018), 22-24.
50. Bkz. örneğin 5 Haziran 2018 tarihli karar, *Coman*, C673/16, EU:C:2018:385; *Relu-Adrian Coman ve Diğerleri/Romanya*, Başvuru. No. 2663/21 (AİHM, 9 Şubat 2021 tarihinde tebliğ edilmiştir).

32. LGBTİ bireyler, çocuklarıyla ilgili olarak da çok az korumaya sahip olabilmektedir. Evlat edinme ve yardımla üreme gibi aile kurmaya yönelik tüm resmi yollardan dışlanan bu LGBTİ bireyler, özellikle de biyolojik ebeveyn olmayanlar, mevcut aile birimlerine yönelik güvenceden yoksundur ve etkili bir yasal başvuru olmaksızın çocuklarına erişimden mahrum bırakılabilirler. Bu durum aynı zamanda çocukların aile hayatından zevk alma hakkı açısından da olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. LGBTİ ebeveynler, bir üye devlette geçerli bir ebeveynlik statüsü kazanmış olsalar dahi, bazı üye devletlerde ebeveyn olarak yasal statülerinden mahrum bırakılabilmektedir.⁵¹

33. Bazı üye devletler, LGBTİ bireylerin insan haklarını koruyan ve daha önce kabul edilmiş olan kanunları yürürlükten kaldırmakta ya da uygulamamaktadır. Aile hayatı ve hukukun diğer alanlarında belirgin olan bu geriye gidiş, LGBTİ bireylerin güvenliğini ve eşitliğini önemli ölçüde azaltmaktadır.⁵² Ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi veya Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından talep edilmiş olsa dahi, ulusal yargı mercilerinin LGBTİ bireyler için ortaklık hakları⁵³ ve ebeveynlik hakları⁵⁴ ve LGBTİ kimliğini ifade etme özgürlüğü⁵⁵ gibi temel korumaları uygulamayı reddettiğine dair kanıtlar da artmaktadır.

Trans bireylerin toplumsal cinsiyetinin hukuken tanınmaması ve korunmaması

34. Bazı Avrupa ülkelerinde, özellikle trans bireyleri kapsamaması amaçlanan, toplumsal cinsiyetinin hukuken tanınması hakkı gibi yasal korumalara erişim, bireyin suiistimal edici veya zorlayıcı ön koşulları yerine getirmesine bağlı kılınmıştır.⁵⁶ Temel haklara erişim için getirilen bu ön koşullar; yargı çevresine bağlı olarak istenmeyen tıbbi tedavi veya ameliyatlardan geçme zorunluluğu, kısırlaştırma, mevcut evliliklerden zorunlu boşanma veya önemli ücretler ödeme gibi bir dizi farklı biçim alabilmektedir.

51. 14 Aralık 2021 tarihli karar, *V.M.A.*, C490/20, EU:C:2021:1008. Ayrıca bakınız: Alina Tryfonidou and Robert Wintemute, *Obstacles to the Free Movement of Rainbow Families in the EU: Study Required by the Alina Tryfonidou ve Robert Wintemute Committee (Gökkuşaağı Ailelerinin AB'de Serbest Dolaşımının Önündeki Engeller: PETI Komitesi Tarafından Talep Edilen Çalışma* (Avrupa Birliği, 2021)

52. Bkz. örneğin Torba Yasa T/9934 (Mayıs 2020), Md. 3, Macaristan; Bulgaristan Anayasa Mahkemesi, 3/2018 sayılı Anayasa dosyası, Karar No. 13 (27 Temmuz 2018); Kanun Tasarı No. 301/1995 (Mart 2023), Slovakya.

53. Relu-Adrian Coman ve Diğerleri/ Romanya, Başvuru. No. 2663/21 (AİHM, 9 Şubat 2021 tarihinde tebliğ edilmiştir); 5 Haziran 2018 tarihli karar, *Coman*, C673/16, EU:C:2018:385.

54. 14 Aralık 2021 tarihli karar, *V.M.A.*, C490/20, EU:C:2021:1008.

55. *Bayev ve Diğerleri / Rusya*, Başvuru No. 67667/09 (AİHM, 20 Haziran 2017);

56. *Human Rights and Gender Identity (İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Kimliği)*, CommDH/

'İnceleme(2009); *Implementation of the Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity - Thematic Report on Legal Gender Recognition in Europe*, (Bakanlar Komitesinin Cinsel yönelim veya cinsel kimlik temelli ayrımcılıkla mücadeleye karşı tedbirler konulu CM/Rec(2010)5 Sayılı Tavsiye Kararının Uygulanması - Avrupa'da Toplumsal Cinsiyetin Hukuken Tanınmasına Dair Tematik Rapor) doc. GT-ADI-SOGI(2022)7, CDADI, GT-ADI-SOGI.

Bu gereklilikler, insan haklarını kullanmak isteyen pek çok trans birey için çoğu zaman aşılabilir bir engel teşkil etmektedir. Ayrıca, toplumsal cinsiyetin hukuken tanınmasına yönelik genel desteğe rağmen, bazı Avrupa ülkelerinde kamunun bu temel insan hakkına karşı tutumunun sertleştiğine dair kanıtlar da mevcuttur.⁵⁷

İnterseks bireyler için yasal güvencelerin bulunmaması

35. İnterseks bireyler için resmi korumaların bulunmaması özellikle vahim bir durumdur. Az sayıda Avrupa ülkesinde, eşitlik ve ayrımcılık karşıtı kanunların yanı sıra nefret söylemleriyle ve nefret suçlarıyla mücadele kanunlarında "cinsiyet özelliklerine" resmi bir zemin olarak yer verilerek interseks bireyler için açık bir koruma sağlanmaktadır. Diğer yargı çevrelerinde, yerel mahkemelerin mevcut "cinsiyet" veya "toplumsal cinsiyet" korumalarını interseks bireylere eşit olmayan muameleyi içerecek şekilde yorumlayıp yorumlamayacağı halen cevaplanmamış bir sorudur. Bu durum, Avrupa'daki interseks bireylerin kendilerini içinde bulabilecekleri güvensiz konumu daha da derinleştirmektedir.⁵⁸

Çocuk hakları ve LGBTİ bireylerin dönüştürme uygulamalarına maruz kalması

36. LGBTİ ebeveynleri veya vasileri olan gençlerin yanı sıra LGBTİ çocukların korunması da özel bir endişe konusudur.⁵⁹ Bu çocuklar ve gençler, LGBTİ bireyleri kapsayan kanunlardan tamamen veya kısmen dışlanabilmekte ve ihtiyaçları ve istekleri çoğu zaman yetişkinlerin önyargılarına ve tarafgirliklerine tabi kılınmaktadır. Böyle bir durum, çocuklarla ilgili yapılacak tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararının öncelikli olarak göz önünde bulundurulmasını öngören temel insan hakları ilkesine aykırıdır.⁶⁰

57. *Özel Eurobarometre 493 - Discrimination in Europe: Publication Report (Avrupa'da Ayrımcılık: Yayın Raporu)* (Avrupa Birliği Komisyonu, 2019), 128-131.

58. *Trans and intersex equality rights in Europe – a comparative analysis (Avrupa'da trans ve interseks eşitlik hakları - karşılaştırmalı bir analiz)* (Avrupa Birliği Yayın Ofisi, 2018). *Human Rights and Intersex People – Issue Paper (İnsan Hakları ve İnterseks Bireyler - İnceleme)* (Avrupa Konseyi Yayınevi, 2015). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2022 yılında, bir iddiaı kabul edilebilir bulmadığı gerekçesiyle reddederken, usülünce açılmış bir davada interseks çocuk ve gençlerin bedensel bütünlüğünü koruyacağını belirtmiştir. Bkz.: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *M/ Fransa*, Başvuru No. 42821/18 (AİHM, 19 Mayıs 2022);

59. Örn. bkz. Avrupa Konseyi, *Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (Avrupa Çocuk Hakları Stratejisi)* (2022-2027)(Avrupa Konseyi, 2022), 23.

60. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Md. 3(1).

37. LGBTİ gençler özellikle dönüştürme uygulamalarına karşı savunmasızdır. Bazen sözde dönüştürme "terapi" olarak da adlandırılan bu son derece etik dışı müdahaleler, bireylerin cinsel yönelimlerini ve/veya toplumsal cinsiyet kimliklerini değiştirmeyi amaçlamaktadır. Dönüştürme uygulamaları, fiziksel, duygusal veya psikolojik kötü muamele de dâhil olmak üzere çeşitli davranış biçimlerini içerebilir ve LGBTİ yetişkinlere karşı da uygulanabilir. Dönüştürme uygulamaları insan hakları aktörleri tarafından kınanmıştır⁶¹ ve giderek artan sayıda Avrupa ülkesinde yasaklanmıştır.⁶² İddia edilen amaçlarına ulaşmada etkisiz olsalar da, dönüştürme uygulamalarının LGBTİ kişilerin ruhsal ve fiziksel refahı üzerinde ömür boyu sürecek olumsuz etkileri olabilir. Bu uygulamalar, LGBTİ bireylerin insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleyle maruz kalmadan ve onurlu bir şekilde yaşama haklarını baltalamaktadır.

LGBTİ sığınma taleplerinin uygunsuz şekilde ele alınması

38. İltica ve mülteci hukuku alanında, LGBTİ olmaktan dolayı zulüm veya kötü muamele göreceğine dair haklı nedenlere dayanan korku, sığınma gerekçesi olarak kabul edilmektedir.⁶³ Bununla birlikte, böyle bir kabulün hâlihazırda mevcut olduğu ülkelerde dahi, yetkililerin cinsel yönelimlerinin "inanırlılığını" belirlemek amacıyla bireyleri suiistimale varan değerlendirmelere tabi tutabildiğine dair kanıtlar mevcuttur.⁶⁴ Bu değerlendirmeler, bunlarla sınırlı olmamak üzere, zorlayıcı sorgulama, psikolojik testler ve insanların yaşadıkları zulmün LGBTİ-fobik nedenini başlangıçta dile getirmedikleri durumlarda orantısız çıkarımlarda bulunmayı içermektedir. Bu tür değerlendirmeler aşağılayıcıdır ve "ırk", etnik veya ulusal köken, vatandaşlık ve din temelinde kesişen ayrımcılık biçimlerine maruz kalabilen LGBTİ bireyler üzerinde orantısız bir etkiye sahiptir. Avrupa Konseyi bölgesi genelinde, LGBTİ mülteciler ve sığınmacılar, güvenli olmayan barınma, gerekli sağlık hizmetlerine kısıtlı erişim ve hukuken tam olarak tanınmanın önündeki engeller de dâhil olmak üzere, sığınma değerlendirme prosedürleri dışında da ayrımcılığa ve hoşgörüsüzlüğe maruz kalabilmektedir.

61. Cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliğine dayalı şiddet ve ayrımcılığa karşı korumaya ilişkin Bağımsız Uzman Raporu, *Practices of so-called "conversion therapy" (Sözde "dönüştürme terapisi" uygulamaları)* UN Doc. No. A/HRC/44/53 (1 Mayıs 2020); Ayrıca bakınız: Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, "Nothing to cure: putting an end to so-called 'conversion therapies' for LGBTI people" (Tedavi edilecek bir şey yok: LGBTİ bireyler için sözde dönüştürme terapiğine son vermek) (16 Şubat 2023) <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/nothing-to-cure-putting-an-end-to-so-called-conversion-therapies-for-lgbti-people>.

62. Bkz. örneğin, *Bans on conversion "therapies" The situation in selected EU Member States (Dönüştürme "terapiğine" ilişkin yasaklar. Bazı AB Üye Devletlerindeki durum)*, Avrupa Parlamentosu Brifingi (Avrupa Birliği, 2022).

63. Bakanlar Komitesi'nin CM/Rec(2010)5 sayılı Tavsiye Kararı, 42-44. Ayrıca bakınız: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, "Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler No. 9: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi Madde 1A(2) ve/veya 1967 Protokolü bağlamında Cinsel Yönelim ve/veya Toplumsal Cinsiyet Kimliğine dayalı Mülteci Statüsü Talepleri", HCR/GIP/12/09 (UNHRC) (23 Ekim 2012).
64. 2 Aralık 2014 tarihli karar, *A, B ve C /Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C148/13 ila C150/13, EU:C:2014:2406; 25 Ocak 2018 tarihli karar, *F/ Bevandorlasi es Allampolgarsagi Hivatal*, C473/16, EU:C:2018:36. Ayrıca bakınız: Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, İnsan Hakları Yorumu, "Avrupa'da LGBTİ sığınmacıların korunmasını iyileştirmek için açık zihinlere ihtiyaç var" (Avrupa Konseyi, 11 Ekim 2018).

39. ECRI, LGBTİ bireyleri mülteci olarak tanıyan üye Devletlerde bile bazı koşulların hala zulüm veya kötü muamele riski oluşturabileceğini gözlemlemektedir. Örneğin, LGBTİ bireylere yönelik kanunların veya yasal yaptırımların bulunduğu ancak genel olarak uygulanmadığı ülkelerde, LGBTİ bireylerin böyle bir ülkeye geri dönmesi halinde zarar görme riski hala mevcut olabilir. Bu durum, LGBTİ sığınmacı ve mültecilerin bireysel durumlarının dikkatle değerlendirilmesi ihtiyacının yanı sıra, bu kişilerin geri göndermeme ilkesi de dâhil olmak üzere, insan haklarına saygı gösterilmesi ve ayrımcılık, zulüm ve kötü muameleyle karşı korunması ihtiyacının önemini vurgulamaktadır.

LGBTİ karşıtı nefret söyleminin ve sözde toplumsal cinsiyet karşıtı kampanyaların artması

40. Son yıllarda, bazı üye devletlerde, özellikle internet ortamında, sözde "LGBTİ ideolojisi" veya "toplumsal cinsiyet ideolojisi" aleyhindeki siyasi ve diğer kamusal söylemlerde artış görülmüştür.⁶⁵ LGBTİ haklarına karşı çıkan "toplumsal cinsiyet karşıtı" hareketler, genellikle daha fazla üreme özerkliği de dâhil olmak üzere kadın hakları için yürütülen kampanyaların da karşısında yer almaktadır. Bu söylemler genellikle kadın haklarının ve LGBTİ bireylerin haklarının korunmasının ve ilerletilmesinin ulusal kimliğe, dini özgürlüklere ve geleneksel aile değerlerine zarar verdiği yönündeki desteksiz iddialara dayanmaktadır.⁶⁶ Toplumsal cinsiyet ve LGBTİ karşıtı söylemler, LGBTİ bireylerin, özellikle de trans bireylerin insan haklarını yanlış bir şekilde kadın ve çocuk haklarına yönelik tehdit veya risk olarak sunabilir. Toplumsal cinsiyet karşıtı kampanyalar, Avrupa genelinde, başta trans bireyler olmak üzere LGBTİ bireylere karşı hoşgörüsüz veya nefret dolu olarak nitelendirilebilecek bazı yorumlar da dâhil olmak üzere, kamuoyunda kışkırtıcı söylemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bazı üye devletlerde, toplumsal cinsiyet karşıtı dil, kini beslemek ve kendilerini geleneksel değerlerin savunucuları olarak göstermek isteyen yerel politikacılar tarafından benimsenmiştir.

65. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin Avrupa'da LGBTİ bireylere karşı artan nefretle mücadeleyle ilişkin 2417 (2022) sayılı Kararı, 25 Ocak 2022 tarihinde Meclis tarafından kabul edilen metin (3. Oturum).

66. Genel olarak bakınız: *Combating rising hate against LGBTI people in Europe (Avrupa'da LGBTİ bireylere karşı yükselen nefretle mücadele)* (Doc. No. 15425 17 Aralık 2021), Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Eşitlik ve Ayrımcılık Yasağı Komitesi, ECRI, *Annual Report on ECRI's activities covering the period from 1 January to 31 December 2021 (ECRI'nin 1 Ocak - 31 Aralık 2021 (2021) dönemini kapsayan faaliyetlerine ilişkin Yıllık Rapor)*, (18)-(22); Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komitesi, İnsan Hakları Yorumu "Pride vs. indignity: political manipulation of homophobia and transphobia in Europe" (Onur ve Onursuzluk: Avrupa'da Homofobi ve Transfobinin Siyasi Manipülasyonu)(16 Ağustos 2021).

41. Siyasi partilerin ve iktidardaki siyasetçilerin toplumsal cinsiyet karşıtı söylemleri benimsediği durumlarda, bu söylemlerin resmi bir desteğe sahip olduğu düşünüldüğünden, halk arasında LGBTİ bireylere yönelik önyargılar genellikle artmaktadır. Kabul edilen kanunların LGBTİ bireyleri ve haklarını önemli ölçüde etkilemesi veya LGBTİ bireyler hakkındaki bilgilerin kamu kurumlarında veya kamuya açık ortamlarda dolaşımını yasaklaması durumunda da LGBTİ karşıtı tutumlar daha da yerleşik hale gelmektedir. Bu tür kanunlar ve tedbirler yalnızca ilgili bireyleri etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda LGBTİ sivil toplum örgütlerinin sosyal yardım çalışmalarında ve kamuoyunda farkındalık yaratma faaliyetlerinde giderek daha fazla sindirildiği ve kısıtlandığı boğucu bir iklim yaratmaktadır.

LGBTİ karşıtı nefret söylemi ve nefret saikli şiddete ilişkin hesap verebilirliğin bulunmaması

42. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin gördüğü bazı davalar da dâhil olmak üzere,⁶⁷ bazı üye devletlerde LGBTİ bireylere yönelik düşmanlık bulunduğu dair kanıtlar mevcuttur. Bu durum, özellikle barışçıl toplanma hakkına getirilen kısıtlamalar ile LGBTİ bireylerin cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği veya cinsiyet özelliklerine ilişkin bilgileri açıkça ifade etmeleri, tartışmaları veya yaymalarına (sözde " Gey Karşıtı Propaganda" kanunları kullanılarak getirilen kısıtlamalar bakımından geçerlidir.⁶⁸ Avrupa genelinde LGBTİ bireyleri ve grupları, özellikle internet ortamında gerçekleşen, şiddet veya şiddete teşvik anlamına gelen nefret söylemi de dâhil olmak üzere nefret suçlarından koruyamayan veya genellikle de LGBTİ bireylerin toplanma özgürlüğü veya ifade özgürlüğü haklarını kullanma girişimleri karşısında işlenen bu tür suçları gerektiği gibi soruşturmayı ve kovuşturmayı reddeden ulusal ve diğer yetkililere ilişkin çok sayıda örnek bulunmaktadır.

43. Kolluk kuvvetlerinin ve savcılarının LGBTİ bireylere yönelik şiddet eylemlerini ve suç niteliğindeki diğer eylemleri önlemeyi, soruşturmayı ve kovuşturmayı reddetmesi veya bu konuda isteksiz davranması, ayrımcılığa uğramama hakkıyla birlikte değerlendirildiğinde, LGBTİ bireyleri, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya karşı korunma da dâhil olmak üzere, temel insan haklarından mahrum bırakmaktadır.⁶⁹ Bu tür şiddet eylemleri ve diğer suç teşkil eden eylemlere yönelik korumanın ve hesap verebilirliğin bulunmaması, LGBTİ bireyler açısından korku ve güvensizlik ortamı yaratmaktadır.

67. *Identoba ve Diğerleri/Gürcistan*, Başvuru No. 73235/12 (AİHM, 12 Mayıs 2015); *MC ve AC /Romanya*, Başvuru No. 12060/12 (AİHM, 12 Nisan 2016); *Beizaras ve Levickas/Litvanya*, Başvuru No. 41288/15 (AİHM, 14 Ocak 2020); *Oganezova/Ermenistan*, Başvuru No. 71367/12, Başvuru No. 72961/12 (AİHM, 15 Mayıs 2022);

68. *Alekseyev/Rusya*, Başvuru No. 4916/07, 25924/08 ve 14599/09 (AİHM, 21 Ekim 2010);
Sayfa 30 ► LGBTİ bireylere karşı hoşgörüsüzlüğün ve ayrımcılığın önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi

- GenderDoc-M/Moldova*, Başvuru. No. 9106/06 (AİHM, 12 Haziran 2012); *Bayev ve Diğerleri / Rusya*, Başvuru. No. 67667/09 (AİHM, 20 Haziran 2017); *KAOS GL/Türkiye*, Başvuru. No. 4982/07 (AİHM, 22 Kasım 2016).
69. *Identoba ve Diğerleri/Gürcistan*, Başvuru No. 73235/12 (AİHM, 12 Mayıs 2015); *Sabalic/Hırvatistan*, Başvuru No. 50231/13 (AİHM, 14 Ocak 2021);

Bu durum, LGBTİ bireylerin Üye Devletlerin sivil, sosyal ve siyasi yaşamına katılmalarını ciddi şekilde kısıtlamaktadır. Bu tür bir ret veya isteksizlik, Avrupa'da LGBTİ bireylerin insan haklarını tartışma, ifade etme ve onaylama fırsatlarının daraldığı daha geniş bir yasal ve sosyal bağlam içerisinde değerlendirilmelidir. Bazı üye devletlerdeki yetkililer, suç teşkil eden nefret söylemi de dâhil olmak üzere LGBTİ karşıtı nefret suçlarını yeterince soruşturup kovuşturmazken, diğer kısıtlamaların yanı sıra LGBTİ yürüyüşlerini yasaklamakta, LGBTİ ile ilgili kitapları sansürlemekte ve LGBTİ yayınlarını çocuklar için zararlı olarak etiketlemektedir.⁷⁰ Bazı Avrupa ülkelerinde barışçıl bir LGBTİ gösterisine katılmaları nedeniyle bireylerin tutuklanma ve yargılanma riski, bu gösteriye katılanlara karşı ciddi şiddet eylemleri gerçekleştirenlerinkinden daha fazla olabilmektedir.

44. LGBTİ karşıtı şiddetin soruşturulmaması ve kovuşturulmaması genellikle önyargılardan ve ayrımcılıktan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, bu durum cehalet, dayanaksız varsayımlar ve yanlış anlamaların sonucu olarak da ortaya çıkabilmektedir. Bazı Avrupa ülkelerinde, kolluk kuvvetlerine,⁷¹ savcılara ve yargı görevlilerine yönelik LGBTİ odaklı eğitim konusunda olumlu örnekler olsa da, bu tür programların mevcudiyeti ve uygulanması üye devletler arasında eşit değildir. LGBTİ sivil toplumuna danışılarak tasarlanan ve kolluk kuvvetlerinin⁷² ve ceza adaletinin diğer aktörlerinin özel ihtiyaçlarına uyarlanan erişilebilir ve kültürel açıdan yetkin eğitim programları, LGBTİ karşıtı kalıp yargıların ve önyargıların önlenmesinde ve bunlarla mücadelede ve LGBTİ bireyler arasında güven yaratmada etkili bir araç olabilir. Böyle bir eğitim olmaksızın, kolluk kuvvetlerinin, savcılarının ve hâkimlerin LGBTİ karşıtı olaylara ve suçlara yanlış varsayımlar, yanlış anlama ve önyargı penceresinden yaklaşmaları daha olasıdır.

70. *Combating rising hate against LGBTI people in Europe (Avrupa'da LGBTİ bireylere karşı yükselen nefretle mücadele)* (Doc. No. 15425 17 Aralık 2021), Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Eşitlik ve Ayrımcılık Yasağı Komitesi; *Macate/Litvanya*, Başvuru No. 61435/19 (AIHM, 23 Ocak 2023); Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin Avrupa'da LGBTİ bireylere karşı artan nefretle mücadeleye ilişkin 2417 (2022) sayılı Kararı, 25 Ocak 2022 tarihinde Meclis tarafından kabul edilen metin (3. Oturum).

71. Ayrıca bakınız, Avrupa Konseyi, Joanna Perry ve Paul Franey, *Policing Hate Crime against LGBTI persons: Training for a Professional Police Response (LGBTİ Kişilere Yönelik Nefret Suçlarının Polis Tarafından Önlenmesi: Profesyonel Polis Müdahalesi için Eğitim)* (Avrupa Konseyi, 2017).

72. Bu bağlamda, başta göçmen gözetim merkezleri ve cezaevleri olmak üzere, kişilerin özgürlüğünden mahrum bırakıldığı yerlerde LGBTİ karşıtı ayrımcılık, nefret söylemi ve şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadeleye ilişkin eğitim ve yetkinliklerin geliştirilmesi söz konusu olduğunda, kolluk kuvvetleri cezaevi personelini ve diğer gözaltı personelini de bu süreçte dâhil edebilir. Ayrıca Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi (CPT) tarafından yürütülen çalışmalarına bakınız.

Tavsiyeler

ECRI, LGBTİ bireylere karşı hoşgörüsüzlüğün ve ayrımcılığın düzeylerinin ve biçimlerinin Avrupa Konseyi üyesi Devletler arasında önemli farklılıklar gösterdiğini dikkate almaktadır. ECRI'nin ülke izleme çalışmalarından elde edilen bulguların da dikkate alındığı aşağıdaki tavsiyeler, çeşitli üye Devletlerde yaşanan özel zorlukları ve sorunları göz önünde bulundurarak, üye Devletlerin LGBTİ bireylere karşı ayrımcılığı ve hoşgörüsüzlüğü ilgili topluluklarla işbirliği içinde önlemesine ve bunlarla mücadele etmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

ECRI üye devletlerin hükümetlerine şu tavsiyelerde bulunmaktadır:

Genel ilkeler

1. LGBTİ bireylerin güvende olmalarını, kanunlar önünde eşit şekilde korunmalarını ve hak ve özgürlüklerden toplumun diğer tüm üyeleriyle aynı ölçüde yararlanabilmelerini sağlamak için mevzuat, idari politikalar ve ulusal stratejiler veya eylem planları dâhil olmak üzere tüm olumlu tedbirler alınarak LGBTİ bireyler için eşitliğin teşvik edilmesine ve sağlanmasına ve bu bireylere karşı ayrımcılık ve hoşgörüsüzlükle mücadeleye yüksek öncelik verilmelidir;
2. LGBTİ bireylere karşı ayrımcılık ve hoşgörüsüzlükle mücadele etmek için alınan tedbirlerin (yerel/bölgesel ve ulusal) tüm idari düzeylerde uygulanmasını sağlanmalı ve hukuki, sosyal, dini, kültürel alanlar ile eğitim ve sivil toplum alanları da dâhil olmak üzere toplumun farklı sektörlerinden çok çeşitli aktörlerin katılımı kolaylaştırılmalıdır. Bu tür tedbirler aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve toplumsal cinsiyete dayalı olarak verilen zararların etkilerini de ele almalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliğini artırmaya yönelik politikalar lezbiyen, biseksüel, trans ve interseks kadınların deneyimlerini uygun şekilde dikkate almalıdır;
3. Nefret suçu ve ayrımcılık karşıtı kanunların ve politikaların LGBTİ bireyler için etkili koruma sağlaması temin edilmeli ve LGBTİ bireyleri mağdur eden, bu bireylere karşı ayrımcılık yapan veya bu bireylere yönelik nefreti meşrulaştıran kanunların veya politikaların kabul edilmesinden kaçınılmalıdır;
4. Tüm LGBTİ bireylerin ve grupların, hakları ve toplumdaki konumları hakkındaki görüş ve bilgileri güvenli bir şekilde ve taciz veya saldırıya uğramadan özgürce ifade edebilmeleri ve bu bilgilere ulaşabilmeleri ve bu birey ve grupların polis ve diğer ilgili makamlar tarafından tam olarak korunmaları sağlanmalıdır;

5. Uluslararası veri toplama standartlarına bağlı kalarak, kesişimsel bir bakış açısı gözeterek ve gizlilik, kendini gönüllü olarak tanımlama ve bilgilendirilmiş rıza ilkelerine saygı göstererek LGBTİ bireylere ilişkin ilgili ve ayrıştırılmış verileri toplamak için kapsamlı, doğru ve güvenilir bir sistem kurulmalıdır. Veriler, sadece LGBTİ eşitliğini teşvik etmek ve LGBTİ bireylere karşı hoşgörüsüzlüğü ve ayrımcılığı önlemek ve bunlarla mücadele etmek amacıyla toplanmalıdır. Verilerin, Roman veya Gezgin topluluklarına mensup LGBTİ bireyler gibi kesişimsel ayrımcılığa maruz kalabilecek olanlar da dâhil olmak üzere, LGBTİ nüfusunun tamamını mümkün olduğunca temsil etmesini sağlamak için özel erişim çabaları gösterilmelidir. Lezbiyen, biseksüel, trans ve interseks bireylerin, özellikle de kendilerini kadın olarak tanımlayanların deneyimleri verilerin toplanması sürecinde doğru, yeterli ve uygun bir şekilde hesaba katılmalıdır;

6. LGBTİ bireylerin yaşadığı ayrımcılık deneyimlerini (bu tür deneyimlerin "ırk", etnik veya ulusal köken, vatandaşlık, toplumsal cinsiyet, engellilik durumu ve din dâhil olmak üzere kimliğin veya kişisel deneyimin diğer temel yönleri tarafından şekillenebileceği, değiştirilebileceği veya birleştirilebileceği bilinciyle) dikkate alan ve yansıtın kanunlar, politikalar, eylem planları ve diğer kanıt dayalı tedbirler geliştirmelidir. LGBTİ bireyler için bu tür kapsamlı ve etkili kanunlar, politikalar ve eylem planları hazırlanırken, hükümetler bu sayılanları tasarlarırken, yapılandırırken ve uygularken kesişimsel bir yaklaşımı ana akım haline getirmeli ve bu yaklaşımın nasıl uygulandığını izlemek için periyodik incelemeler yapmalıdır;

7. Ulusal hukukun gerçek veya algılanan cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsiyet özelliklerine dayalı ayrımcılığı etkili bir şekilde tanımlaması ve yasaklaması ve kamu makamlarına LGBTİ bireylerin eşitliğini teşvik etme ve görevlerini yerine getirirken ayrımcılığı önleme yükümlülüğü getirmesi sağlanmalıdır. Hukuki, idari veya cezai ayrımcılık yasakları, eğitim, istihdam, barınma ve sağlık hizmetleri de dâhil olmak üzere hayatın tüm alanlarını kapsmalıdır. Yetkililer, ayrımcılık karşıtı mevzuatın tüm LGBTİ bireyleri, LGBTİ olarak algılanan bireyleri ve LGBTİ bireyler veya gruplarla ilişkileri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalan bireyleri kapsamasını sağlamalıdır;

8. Çevrimiçi nefret söylemi de dâhil olmak üzere LGBTİ karşıtı nefret söylemini etkili bir şekilde önlemek ve suç niteliğindeki LGBTİ karşıtı nefret söylemini ve diğer nefret suçlarını kovuşturmak için medeni, idari ve ceza hukuku hükümleri de dâhil olmak üzere kapsamlı bir hukuki çerçeve geliştirilmelidir. Suç niteliğindeki LGBTİ karşıtı nefret söylemi ve diğer nefret suçları, diğer korunan gerekçelerle işlenen suç niteliğindeki nefret söylemi ve diğer nefret suçlarından daha düşük cezalar almamalıdır;

9. Ulusal ceza mevzuatının LGBTİ karşıtı bir saikle işlenen suç niteliğindeki eylemleri kapsamaması ve bu tür bir saikin uygun cezaların belirlenmesinde ağırlaştırıcı bir neden olarak değerlendirilebilmesi sağlanmalıdır;

10. İnternet araçları için geçerli olan kanunlar, yönetmelikler ve politikalar LGBTİ karşıtı ayrımcılığa, nefret söylemine ve nefret suçuna karşı korumayı, ayrımcılığın çoklu ve kesişen biçimlerini dikkate alarak yeterince sağlamalıdır.

Politikalar ve Kurumsal Koordinasyon

Ulusal LGBTİ Eşitlik Stratejileri ve Eylem Planları

11. Gerçek veya algılanan cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsiyet özelliklerine dayalı ayrımcılığı önlemek ve bunlarla mücadele etmek ve eşitliği teşvik etmek ve sağlamak için ulusal bir eşitlik stratejisi veya eylem planı benimsemeli, uygulamalı ve bunun için gerekli kaynaklar sağlanmalıdır;

12. Ulusal eşitlik stratejilerinin veya eylem planlarının, LGBTİ karşıtı nefret söylemini ve nefret saikli şiddeti önlemek ve LGBTİ bireyler için eğitim, istihdam, barınma ve sağlık hizmetleri de dâhil olmak üzere hayatın her alanında etkili eşitlik sağlamak için önerilen kanunlar, hükümet rehberliği, eğitim programları, finansman desteği ve kamuoyu bilinçlendirme kampanyaları gibi somut tedbirleri ortaya koyması sağlanmalıdır;

13. Ulusal eşitlik stratejileri veya eylem planları LGBTİ bireyler de dâhil olmak üzere ilgili sivil toplum aktörleri ile yakın işbirliğinde hazırlanmalı, uygulanmalı ve izlenmelidir;

14. Ulusal eşitlik stratejileri veya eylem planlarının uygulanmasına ilişkin ara dönemde ve nihai olarak kanıta dayalı, bağımsız ve kamuya açık değerlendirmeler yapılmalıdır; bu değerlendirmeler, uygulamaların gerektiğinde yeniden düzenlenmesi veya çıkarılan derslere dayalı olarak yeni stratejilerin geliştirilmesi ve gerektiğinde LGBTİ bireylerin insan haklarına yönelik yeni tehditlerin ele alınması amacıyla yapılmalıdır. Ara dönemdeki ve nihai değerlendirmeler, ulusal eşitlik stratejisinin veya eylem planının LGBTİ bireylerin maruz kaldığı kesşimsel ayrımcılığın ele alınmasında ne kadar etkili olduğunu izlemelidir;

Özel Hayat ve Aile Hayatı ve Çocuk Hakları

15. Tüm LGBTİ bireylerin özel ve aile hayatı hakkında etkin bir şekilde yararlanması ve aile kanunları ile diğer kanunların gerçek veya algılanan cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği veya cinsiyet özellikleri temelinde ayrımcılık yapmaması sağlanmalıdır;

16. Hukuken tanınma ve koruma imkânları LGBTİ bireyleri kapsayacak şekilde genişletilmeli ve hemcins ilişkilerini resmileştiren çiftlerin, mülkiyet, nafaka ve miras hakları da dâhil olmak üzere, hukuken tanınan farklı cinsiyetten ilişkilere sahip bireylerle aynı hak ve menfaatlere eşit şekilde erişebilmeleri sağlanmalıdır. Trans ve interseks bireyler, hukuken tanınan toplumsal cinsiyetlerine uygun olarak hukuki ilişkiler kurma hakkına sahip olmalıdır;

17. Sınır ötesinde bulunan LGBTİ bireylerin LGBTİ eşlerinin ve diğer aile bağlarının tanınması için etkili bir yasal çerçeve sağlanmalıdır;

18. Politikaların oluşturulmasında ve LGBTİ çocuklar ile LGBTİ bireylerin çocuklarına yönelik tüm idari ve adli kararlarda çocuğun yüksek yararı ilkesi öncelikli olarak dikkate alınmalıdır;

19. Ebeveynler ve çocukları arasındaki hukuki ilişki kurulurken gerçek veya algılanan cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği veya cinsiyet özellikleri temelinde ayrımcılığa karşı etkili korumaların benimsenmesi güvence altına alınmalıdır. Amaç, LGBTİ bireylerin özellikle

- a. çocuğun yasal ebeveynlerinin kimler olduğunun belirlenmesi;
- b. çocuğun yasal sorumluluğunun kimde olduğunun ve çocuk hakkında yasal karar verme hakkına kimin sahip olduğunun belirlenmesi;
- c. çocuğun kiminle yaşayacağını veya kiminle temas kuracağını belirlenmesi;
- d. evlat edinmeye erişim

konusunda eşit muameleden yararlanmalarını sağlamak olmalıdır:

20. Üye Devletlerin yardımcı üreme teknolojilerinin kullanımına izin verdiği durumlarda, bu teknolojilere erişimde gerçek veya algılanan cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği veya cinsiyet özellikleri nedeniyle ayrımcılık yapılması yasaklanmalıdır;

21. Tüm çocukların, özellikle eğitim ortamında, ayrımcılığa uğramaksızın cinsel yönelimlerini, toplumsal cinsiyet kimliklerini veya cinsiyet özelliklerini özgürce ifade etme hakkına sahip olmalarını güvence altına alınmalıdır;

Dönüştürme Uygulamalarının Yasaklanması

22. Çocukların cinsel yönelimlerini ve/veya toplumsal cinsiyet kimliklerini nasıl ifade ettikleri de dâhil olmak üzere, çocukların cinsel yönelimlerini ve/veya toplumsal cinsiyet kimliklerini dönüştürmeyi veya değiştirmeyi amaçlayan tüm uygulamalara, reklamlar ve tanıtım da dâhil olmak üzere, kapsamlı ve etkili bir yasal yasak getirilmelidir;

23. Hiçbir yetişkinin, cinsel yönelimlerini ve/veya toplumsal cinsiyet

kimliklerini nasıl ifade ettiği de dâhil olmak üzere, cinsel yönelimini ve/veya toplumsal cinsiyet kimliğini dönüştürmeyi veya değiştirmeyi amaçlayan istem dışı veya zorlayıcı uygulamalara maruz kalmamasını sağlamak için kanuni yasaklar veya mesleki uygulama kuralları da dâhil olmak üzere etkili tedbirler alınmalıdır;

Toplumsal Cinsiyetin Hukuken Tanınması ve Beden Uyumunu Sağlayan Sağlık Hizmetlerine Erişim

24. Ulusal hukukun, insanların toplumsal cinsiyetlerinin hukuken tanınmasını sağlayabilecekleri açık, kesin ve öngörülebilir kanunlara dayalı hızlı, şeffaf ve erişilebilir bir süreci ve bireylerin tüm resmi kimlik, sosyal güvenlik ve diğer kamu belgelerinde isimlerini ve cinsiyet işaretlerini değiştirebilmelerini güvence altına alması sağlanmalıdır. Üye Devletler, toplumsal cinsiyetin hukuken tanınmasının interseks bireyler için erişilebilir olmasını sağlamalıdır;
25. Toplumsal cinsiyetin hukuken tanınmasının, kişilerin istem dışı kısırlaştırma ve/veya tıbbi prosedürler; ruh sağlığı teşhisleri; zorla boşanma veya ebeveynlik statüsü de dâhil olmak üzere aile bağlarının kaybı; orantısız maliyetler veya toplumsal cinsiyet kimliklerine uygun olarak yaşadıklarına dair sözde "gerçek yaşam deneyimi" kanıtı gibi istismar edici şartlara boyun eğmelerine bağlı olmaması güvence altına alınmalıdır;
26. Toplumsal cinsiyetlerinin hukuken tanınması için ön koşul olarak kısırlaştırmaya tabi tutulan bireylere tazminat ödenmesi düşünülmelidir;
27. Ulusal hukukun, doğumları üye devlette tescil edilmemiş kişilerin toplumsal cinsiyetlerinin hukuken tanınmasını sağlayacak açık ve anlaşılır bir yol sunması sağlanmalıdır;
28. Kimlerin toplumsal cinsiyetinin hukuken tanınabileceğine ilişkin yaşa dayalı sınırlamaları kaldırmaya veya azaltmaya yönelik seçenekler araştırılmalıdır;
29. İlave toplumsal cinsiyet kategorilerinin getirilmesi ve kimlik, sosyal güvenlik ve diğer kamu belgelerinde toplumsal cinsiyet işaretlerine yer verilmesi ihtiyacı gözden geçirilmelidir;
30. Toplumsal cinsiyetin hukuken tanınmasının tıp dışılaştırılmasının, tıbbi geçiş sürecine girmek isteyen kişiler için gereken beden uyumuna ilişkin sağlık hizmetlerinin engellenmesi amacıyla kullanılmaması sağlanmalıdır. Üye Devletler, trans bireylerin beden uyum tedavilerine güvenli, uygun fiyatlı ve zamanında erişimini mümkün olduğunca sağlamalıdır;
31. Beden uyumunu sağlamaya yönelik sağlık hizmetlerinin sigorta kapsamını düzenleyen ulusal kurallarda gerçek veya algılanan cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği veya cinsiyet özellikleri temelinde ayrımcılık yapılmaması sağlanmalıdır; beden uyumuna ilişkin sağlık hizmetlerinin sigorta kapsamına girmesine yönelik her türlü sınırlama, özel yaşam, ayrımcılık yasağı ve mümkün olan en yüksek sağlık standardına erişim haklarına saygı göstermelidir;

İnterseks Bireyler

32. İnterseks çocukların özgür ve bilgilendirilmiş rıza ilkesine dayalı olarak karar süreçlerine katılabilecekleri zamana kadar, tıbbi açıdan gereksiz ameliyatların (genellikle "cinsiyet normalleştirici" ameliyatlar olarak adlandırılır) ve tedavi amaçlı olmayan diğer tedavilerin yapılmasını yasaklayan kapsamlı, etkili ve caydırıcı yasal tedbirlerin alınması için adımlar atılmalıdır. Ulusal kanunlar interseks bireylerin bedensel bütünlük hakkını açıkça tanımalıdır;

33. Toplumsal tutum veya tercihlerin interseks bireylerin bedenleri üzerinde tedavi amaçlı olmayan tıbbi prosedürlerin uygulanması için yasal bir gerekçe teşkil etmediği açıklığa kavuşturmalıdır;

34. İnterseks bireylerin rıza dışı tıbbi müdahalelere maruz kaldığı durumlarda, gerekirse takip bakımı ve danışmanlık da dâhil olmak üzere tüm uygun desteklere erişebilmeleri sağlanmalıdır. Bu tür bir tedaviye maruz kalan kişiler tıbbi kayıtlarına tam erişim hakkına sahip olmalıdır;

35. İnterseks bireylere, özgür ve bilgilendirilmiş rızaları olmaksızın tıbbi açıdan gereksiz ameliyatlar veya diğer tedaviler uygulandığında, ilgili kişilere tazminat ödenmesi düşünülmelidir;

36. Başta tıp öğrencileri olmak üzere tüm sağlık çalışanlarına ve politika yapıcılara, interseks bireylerin bedensel bütünlük ve çeşitlilik hakkına sahip olduğunu vurgulayan uygun eğitimler verilmelidir. Hükümetler, kesşimsel ayrımcılığa maruz kalan kişiler de dâhil olmak üzere interseks bireylerin ve temsilcilerinin bu tür eğitimlerin hazırlanmasında önemli bir rol oynamasını sağlamalıdır;

Siğınma ve Mülteciler

37. Gerçek veya algılanan cinsel yönelimi, toplumsal cinsiyet kimliği veya cinsiyet özellikleri nedeniyle zulüm veya kötü muameleye uğrayacağından haklı sebeplerle korkan LGBTİ bireylerin, bireyselleştirilmiş bir risk değerlendirmesinin ardından başvuruda bulunabilmeleri ve uygun olduğu hallerde mülteci statüsü alabilmeleri ulusal siğınma kanunlarında güvence altına alınmalıdır. Üye Devletler, LGBTİ bireylerin menşe ülkelerine geri gönderilmeleri halinde cinsel yönelimlerini, toplumsal cinsiyet kimliklerini veya cinsiyet özelliklerini gizlemek suretiyle zulüm veya kötü muameleden kaçınabilecekleri gerekçesiyle siğınma başvurularını reddetmekten kaçınmalıdır;

38. LGBTİ bireylerin siğınma süreçlerinde uygun desteği almaları ve onurlarını ihlal eden, ayrımcılık teşkil eden veya bu bireyleri aşağılayıcı muameleye maruz bırakan uygunsuz veya istismar edici güvenilirlik değerlendirmelerine tabi tutulmamaları sağlanmalıdır. Bu değerlendirmelere, bunlarla sınırlı kalmaksızın, psikiyatrik testler; uygunsuz, cinselleştirilmiş veya kalıplaştırılmış sorgulamalar;

bir kişinin LGBTİ olduğunu kanıtlamak için müstehcen materyaller sunmasını talep etmek veya kabul etmek; veya bir başvuru sahibinin başlangıçta zulüm veya kötü muamelelerinin LGBTİ-fobik saikini açıklamamasından orantısız çıkarımlar yapmak dâhildir;

39. Sığınma taleplerini işleme koyan ve karara bağlayan kamu görevlilerinin LGBTİ bireylerle kültürel açıdan bilgili ve yetkin bir şekilde ve kalıp yargılara dayalı varsayımlar olmaksızın iletişim kurabilmeleri için yeterli bilgiye sahip olmalarını sağlamak üzere eğitim verilmelidir;

40. LGBTİ bireylerin, sığınma başvurularının sonucunu beklerken, yetkililer veya diğer sakinler tarafından ayrımcılığa maruz kalmayacakları ve güvenli olan barınma yerlerine erişimleri olmasını sağlanmalıdır. Hükümetler, sığınma talebinde bulunan kişilerin toplumsal cinsiyet kimliğinin ifadesi de dâhil olmak üzere, toplumsal cinsiyet kimliğine uygun sağlık hizmetleri, barınma ve kimlik belgelerinin sağlanması gibi yollarla, mümkün olduğunca saygı göstermelidir;

Önleme

LGBTİ eşitliğine ilişkin farkındalık artırma kampanyaları veya programları

41. LGBTİ eşitliği konusunda kamuoyunda farkındalığı ve anlayışı artırmak amacıyla, sivil toplum, eşitlik kurumları ve LGBTİ bireylerle işbirliği yapmak da dâhil olmak üzere, farkındalık artırma kampanyaları veya programları mali destek gibi yollarla teşvik edilmeli, yürütülmeli veya desteklenmelidir. Üye Devletler, lezbiyen, biseksüel, trans ve interseks kadınlar da dâhil olmak üzere tüm LGBTİ bireylerin ve kesişimsel ayrımcılığa maruz kalabilecek LGBTİ bireylerin uygun şekilde sürece dâhil edilmesini sağlamalıdır;

Medya Çalışanlarının Eğitimi

42. Kamu medya düzenleyici kurumları, LGBTİ eşitliğine yönelik hukuki ve diğer standartlar ile LGBTİ-fobik nefret söylemiyle mücadele konusunda medya çalışanlarına yönelik eğitimler düzenlemeye teşvik edilmeli ve özellikle elektronik medyada bu standartların uygulanması amaçlanmalıdır. Üye Devletler, medyayı düzenleyen ulusal kanunların, gerçek veya algılanan cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği veya cinsiyet özellikleri nedeniyle ayrımcılığı yasaklamasını sağlamalıdır;

Eğitimde ve eğitim yoluyla LGBTİ-fobinin önlenmesi ve bununla mücadele edilmesi

43. Eğitim sektöründen ve LGBTİ sivil toplumundan temsilcilerle istişare halinde, LGBTİ öğrencilerin eğitimin her kademesine dâhil edilmesi teşvik

edilmelidir. Buna, eğitimcilerin ve yöneticilerin LGBTİ ğrencilere yönelik Şiddeti, zorbalık ve tacizi nasıl nleyebileceklerine, soruŐturabileceklerine ve bunlara nasıl are bulabileceklerine dair mekanizmaların ve kılavuz ilkelerin hazırlanmasının yanı sıra eğitim alanında bu tür eylemlere karşı sıfır tolerans politikasının benimsenmesi de dâhil olmalıdır;

44. LGBTİ öğrencilerin ihtiyaçlarını anlamak ve karşılamak için yeterli bilgi ve yeterliliğe sahip olmalarını sağlamak amacıyla, özellikle mesleki eğitimleri sırasında eğitimciler için ve okul ve üniversite öğretmenleri ve yöneticileri için uygun eğitimler hazırlanmalıdır;

45. Kapsamlı ilişki ve cinsellik eğitimi de dâhil olmak üzere, eğitimin her seviyesindeki müfredatın LGBTİ konularını hassas, yaşa uygun ve anlaşılması kolay bir şekilde ele alması sağlanmalıdır. LGBTİ konularının tartışılması kanıta dayalı olmalı ve eşitlik, çeşitlilik ve kapsayıcılığa özellikle vurgu yapılmalıdır. Yetkililer, LGBTİ içerikli materyallerin öğrencilere dağıtılmasını yasaklayan tüm yasa ve politikaları yürürlükten kaldırmalıdır;

46. Trans ve interseks öğrencilerin, müfredat dışı faaliyetler ve olanaklar da dâhil olmak üzere, eğitim hizmetlerine toplumsal cinsiyet kimliklerine uygun olarak erişmesi mümkün olduğunca güvence altına alınmalıdır;

Kapsayıcı İşe Alım ve İşyerleri

47. LGBTİ bireylere karşı ayrımcılığı yasaklayan ve işe alım politikaları, istihdam koşulları, çalışanları elde tutma politikaları, terfi fırsatları, disiplin prosedürleri ve işten çıkarmalar da dâhil olmak üzere istihdam alanında çeşitliliği ve kapsayıcılığı teşvik eden etkili tedbirler alınmalıdır;

48. Kamu sektöründeki ve özel sektördeki işverenler, trans geçmişi olan veya tıbbi ya da sosyal geçiş süreci yaşayan kişiler de dâhil olmak üzere, istihdama erişimde ve işyerinde LGBTİ bireylere karşı hoşgörüsüzlüğü ve ayrımcılığı önlemeye ve bunlarla mücadele etmeye yönelik politikalar veya davranış kuralları geliştirmeye ve bunları uygulamaya teşvik edilmelidir;

Siyasi Alanda ve Medya Sektöründe Davranış Kuralları

49. Parlamentolar ve siyasi olarak seçilmiş diğer meclisler, ifade özgürlüğünün sorumlu bir şekilde kullanılmasına saygı gösterirken LGBTİ karşıtı nefret söylemini reddeden davranış kurallarını benimsemeye teşvik edilmelidir;

50. Siyasi partiler ve başta liderlik pozisyonunda olanlar olmak üzere münferit siyasi aktörler, LGBTİ karşıtı nefret söylemine özellikle karşı söylem yoluyla aktif bir şekilde karşı çıkmaya ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından onaylanan ırkçı olmayan ve kapsayıcı bir toplum için Avrupa Siyasi Partiler Şartında yer alan ilke ve kurallara tam olarak uymaya teşvik edilmelidir;

51. LGBTİ bireyleri veya destekçilerini hedef alan nefret söylemine karşı çıkan davranış kurallarının çevrimiçi medya kuruluşları da dâhil olmak üzere yazılı ve elektronik medya kuruluşları ve gazeteci dernekleri tarafından benimsenmesi teşvik edilmelidir;

Koruma

İfade Özgürlüğü, Toplanma Özgürlüğü ve Örgütlenme Özgürlüğü

52. Tüm LGBTİ bireylerin ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarından tam ve eşit şekilde yararlanmalarını sağlayarak cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği veya cinsiyet özelliklerini kamuya açık bir şekilde ifade etmelerine ve tartışmalarına olanak tanınmalıdır;

53. LGBTİ bireylerin insan haklarını savunan yürüyüşler, protestolar ve gösteriler de dâhil olmak üzere barışçıl kamusal eylemlerde bulunmasına izin verilmeli ve bu eylemler korunmalıdır. Hükümetler, hukuki, meşru ve gerekli bir neden olmaksızın LGBTİ bireylerin bu tür kamusal eylemlere katılma hakkını yasaklayan veya sınırlandıran ya da bu eylemlere LGBTİ bireylerin insan haklarıyla ilgisi olmayan diğer yasal yürüyüş, protesto veya gösterilerden daha az elverişli muamele eden kanunları veya idari uygulamaları yürürlükten kaldırmalıdır;

54. LGBTİ bireylerin ifade, toplanma veya örgütlenme özgürlüğü haklarını kullanabilmelerini sağlamak için uygun polis korumasının sağlanması da dâhil olmak üzere yeterli tedbirler alınmalıdır. Bu koruma, LGBTİ bireylerin eşitliğini savunan kişilere ve LGBTİ bireylerin insan haklarını kullanmalarını kolaylaştıran hizmet sağlayıcılara da verilmelidir;

55. Sırf LGBTİ içerikli olduğu için materyallerin yayınlanmasını yasaklayan veya sınırlayan tüm kanun ve idari kurallar yürürlükten kaldırılmalıdır. Yaş sınırlaması getirilmesi de dâhil olmak üzere, yayınlanmış materyallere erişimi yasal olarak kısıtlamaya yönelik her türlü karar, gerçek veya algılanan cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği veya cinsiyet özelliklerine dayalı ayrımcılık yapılmaksızın alınmalıdır;

56. Telefonla yardım hatları, olay raporlama sistemleri, hukuki ve diğer danışmanlık hizmetleri ve mağdur sığınma evleri de dâhil olmak üzere mağdur destek hizmetlerinin ayrımcılık, nefret söylemi ve nefret suçlarının LGBTİ mağdurlarıyla yeterince ilgilenecek şekilde mevcut olması veya LGBTİ bireyleri tamamen kapsamaması sağlanmalıdır. Bu tür hizmetleri yürüten personel, lezbiyen, biseksüel, trans ve interseks kadınların yanı sıra keşişimsel ayrımcılığa maruz

kalan LGBTİ bireylerin yaşadıkları deneyimler hakkındaki eğitimler de dâhil olmak üzere destek sağlamak için uygun eğitim ve finansman almalıdır;

Eşitlik Kurumları ve Sivil Toplum

57. Eşitlik kurumlarının görev tanımlarının gerçek veya algılanan cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği veya cinsiyet özelliklerine dayalı ayrımcılığı açıkça kapsamı sağlanmalıdır. Eşitlik kurumları, LGBTİ bireylerin insan haklarının etkili bir şekilde korunmasını sağlamak için, tavsiyelerde bulunma ve bu tavsiyelerin uygulanıp uygulanmadığını izleme hakkı da dâhil olmak üzere, görev alanlarındaki diğer grupların insan hakları için sahip oldukları aynı yetki, kaynak ve sorumluluklara sahip olmalıdır;

58. LGBTİ bireylerin insan haklarını destekleyen sivil toplum örgütlerinin ayrımcılığa uğramaksızın kaydolabilmesi ve faaliyet gösterebilmesi ve bu tür örgütlerin ve LGBTİ eşitliğini destekleyen bireysel insan hakları savunucularının ayrımcılığa, nefret söylemine, nefret suçlarına ve kötü niyetli veya gereksiz davalara karşı etkili korumadan yararlanabilmesi sağlanmalıdır;

Soruşturma, kovuşturma ve usul hukuku tedbirleri

59. Hükümet ve diğer ilgili kamu görevlileri için, LGBTİ bireylere ya da LGBTİ bireylerle ilişkili bireylere karşı şiddeti, nefreti ya da ayrımcılığı kışkırtan, teşvik eden, yayan ya da haklı gösteren dilin kullanımını açıkça yasaklayan davranış kurallarını benimsemeli ve uygulanmalı ve uygun olan durumlarda, bu tür söylemlere karşı çıkmak için karşıt söylem ve alternatif söylem kullanımı teşvik edilmelidir. Kesişimsel gerekçelerle yapılan söylemler de dâhil olmak üzere, LGBTİ bireylere yönelik şiddet ve nefreti haklı gösteren veya kışkırtan söylemler, ulusal nefret söylemleriyle ilgili hükümler uyarınca soruşturulmalı ve kovuşturulmalıdır;

60. LGBTİ bireylere karşı işlenen nefret suçlarının etkili bir şekilde soruşturulması ve kovuşturulması sağlanmalıdır. Kolluk kuvvetleri ve savcılık hizmetleri, bu tür suçların kaydedilmesi ve soruşturulması konusunda kılavuz ilkeler benimsemelidir;

61. Çevrimiçi ortamda işlenen ve LGBTİ karşıtı önyargılarla beslenen nefret söyleminin, çevrimdışı ortamda işlenen suçlarla aynı şekilde cezalandırılması ve çevrimiçi LGBTİ karşıtı nefret söyleminin etkili soruşturma, kovuşturma ve diğer uygun tedbirler yoluyla yeterli şekilde ele alınması sağlanmalıdır;

62. Kolluk görevlileri,⁷³ savcılar ve hâkimlere yönelik, kesişimsel ayrımcılık, nefret söylemi ve nefret suçları da dâhil olmak üzere LGBTİ karşıtı ayrımcılığın önlenmesi ve bunlarla mücadele konusunda verilecek eğitimleri desteklenmeli ve bu konuda yetkinlikler geliştirilmelidir,

73. Bu tavsiyenin amacı doğrultusunda, kişilerin özgürlüğünden mahrum bırakıldığı yerlerde

LGBTİ karşıtı ayrımcılığın, nefret söyleminin ve şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi konusunda eğitim ve yeterlilikler söz konusu olduğunda, kolluk kuvvetleri cezaevi ve diğer gözaltı personeli de dâhil edilebilir.

63. LGBTİ bireylere, LGBTİ olarak algılanan kişilere veya LGBTİ bireylerle ilişkili kişilere karşı bir suç işlendiğinde, bu suçun LGBTİ karşıtı önyargılardan kaynaklanmış olma ihtimalinin en başından itibaren soruşturulması ve soruşturmanın ayrılmaz bir parçasını oluşturması sağlanmalıdır;

64. Mağdur ve tanıkların LGBTİ karşıtı nefret suçlarını bildirmeleri için etkili, erişilebilir ve kesişimsel farkındalığa sahip şekilde destek sağlanmalıdır. Yetkililer, polis ve LGBTİ bireyler arasındaki işbirliğini geliştirmek için, LGBTİ bireyler ve kolluk kuvvetleri arasındaki diyalogun (örneğin düzenli toplantılar, toplum irtibat görevlileri vasıtasıyla) artırılmasını kolaylaştırmak da dâhil olmak üzere güven artırıcı tedbirler almalıdır.

Kaynakça

Avrupa Konseyi

İnsan Hakları Komiseri

- ▶ *Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe (Avrupa'da cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık)*, 2. Baskı (Avrupa Konseyi Yayınları, 2011)
- ▶ *Human Rights and Gender Identity (İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Kimliği)*, CommDH/ İnceleme (2009);
- ▶ *Human Rights and Intersex People (İnsan Hakları ve İnterseks Bireyler - İnceleme)* (Avrupa Konseyi Yayınevi, 2015);
- ▶ İnsan Hakları Yorumu, "Comprehensive sexuality education protects children and helps build a safer, inclusive society" (Kapsamlı cinsellik eğitimi çocukları korur ve daha güvenli, kapsayıcı bir toplum inşa edilmesine yardımcı olur) (21 Temmuz 2020).
- ▶ İnsan Hakları Yorumu "Nothing to cure: putting an end to so-called 'conversion therapies' for LGBTI people" (Tedavi edilecek bir şey yok: LGBTI bireyler için sözde dönüştürme terapilerine son vermek) (16 Şubat 2023)
- ▶ İnsan Hakları Yorumu, "Open minds are needed to improve the protection of LGBTI asylum seekers in Europe"(Avrupa'da LGBTİ sığınmacıların korunmasını iyileştirmek için açık zihinlere ihtiyaç var) (11 Ekim 2018).
- ▶ İnsan Hakları Yorumu "Pride vs. indignity: political manipulation of homophobia and transphobia in Europe" (Onur ve Onursuzluk: Avrupa'da Homofobi ve Transfobinin Siyasi Manipülasyonu)(16 Ağustos 2021).

Bakanlar Komitesi

- ▶ Cinsel yönelim veya cinsel kimlik temelli ayrımcılıkla mücadeleye karşı tedbirler konulu CM/Rec(2010)5 Sayılı Tavsiye Kararı;
- ▶ Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisi (2022-2027) (Avrupa Konseyi, 2022)
- ▶ *Implementation of the CM/Rec(2010)5 on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity - Thematic Report on Legal Gender Recognition in Europe*, GT-ADI-SOGI(2022)7, (Cinsel yönelim veya

cinsel kimlik temelli ayrımcılıkla mücadeleye karşı tedbirler konulu CM/Rec(2010)5 Sayılı Tavsiye Kararının Uygulanması - Avrupa'da Toplumsal Cinsiyetin Hukuken Tanınmasına Dair Tematik Rapor) Ayrımcılıkla Mücadele, Çeşitlilik ve Kapsayıcılık Yönlendirme Komitesi (CDADI) - Cinsel Yönelim, Toplumsal Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet İfadesi ve Cinsiyet Özellikleri Çalışma Grubu (GT-ADI-SOGI).

Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi

- ▶ Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans (LGBT) bireylerin haklarının güvence altına alınması: Avrupa'nın kentleri ve bölgelerinin sorumluluğu konulu 380(2015) sayılı Karar
- ▶ LGBTİ karşıtı nefret söylemi ve ayrımcılığın artması bağlamında LGBTİ bireylerin korunmasına ilişkin yerel ve bölgesel yönetimlerin rolü konulu, 470(2021) sayılı Karar.

Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI)

- ▶ ECRI'nin 1 Ocak - 31 Aralık 2021 (2021) dönemini kapsayan faaliyetlerine ilişkin Yıllık Rapor , (2021)
- ▶ ECRI Sözlüğü, <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/ecri-glossary>
- ▶ ECRI'nin 8 Aralık 2021 tarihli 87. Genel Kurul toplantısında kabul edilen "ırksallaştırma" kavramına ilişkin ECRI Görüşü

Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu)

- ▶ Çocukların Korunmasına İlişkin Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapan LXXIX Sayılı Kanun'un Uluslararası İnsan Hakları Standartlarına Uygunluğuna İlişkin Görüş, Görüş No.1059 / 2021 CDL-AD(2021)050, Genel Kurulun 129.uncu Oturumunda kabul edilmiştir (Venedik/online, 10-11 Aralık 2021)
- ▶ Avrupa Konseyine Üye Bazı Devletlerdeki Son Mevzuat Işığında Sözde "Eşcinsellik Propagandası"nın Yasaklanması Konusuna İlişkin Görüş, 707/2012 CDL-AD(2013)022 sayılı Görüş, Genel Kurulun 95^{inci} Oturumunda kabul edilmiştir (Venedik, 14-15 Haziran 2013).

Avrupa Sosyal Haklar Komitesi

- ▶ *İnsan Haklarının Yasal Korunması için Uluslararası Merkez (INTERIGHTS) /Hırvatistan*, Şikayet No. 45/2007 (2009).
- ▶ *Transgender Europe ve ILGA-Europe/Çek Cumhuriyeti*, Şikayet No. 117/2015 (2018).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

- ▶ *Adrian Coman ve Diğerleri/Romanya*, Başvuru No. 2663/21 (AİHM, 9 Şubat 2021 tarihinde tebliğ edilmiştir);
- ▶ *Alekseyev/Rusya*, Başvuru No. 4916/07, 25924/08 ve 14599/09 (AİHM, 21 Ekim 2010)
- ▶ *AM ve Diğerleri/Rusya*, Başvuru No. 47220/19 (AİHM, 06 Temmuz 2021).

- ▶ *AP, Garçon ve Nicot/Fransa*, Başvuru No. 79885/12 (AİHM, 06 Nisan 2017).
- ▶ *Bączkowski ve Diğerleri/Polonya*, Başvuru No. 1543/06 (AİHM, 3 Mayıs 2007);
- ▶ *Bayev ve Diğerleri / Rusya*, Başvuru No. 67667/09 (AİHM, 20 Haziran 2017);
- ▶ *Beizaras ve Levickas/Litvanya*, Başvuru No. 41288/15 (AİHM, 14 Ocak 2020);
- ▶ *Buhuceanu ve Diğerleri/ Romanya*, Başvuru No. 20081/19 ve 20 Diğerleri (AİHM, 23 Mayıs 2023).
- ▶ *Dudgeon /Birleşik Krallık*, Başvuru No. 7525/7 (AİHM, 22 Ekim 1981).
- ▶ *Fedotova ve Diğerleri / Rusya*, Başvuru No. 40792/10, 30538/14 ve 43439/14 (AİHM, 17 Ekim 2023)
- ▶ *GenderDoc-M v. Moldova*, Başvuru No. 9106/06 (AİHM, 12 Haziran 2012);
- ▶ *Goodwin/Birleşik Krallık*, Başvuru No. 28957/95 (AİHM, 11 Temmuz 2002).
- ▶ *Identoba ve Diğerleri/Gürcistan*, Başvuru No. 73235/12 (AİHM, 12 Mayıs 2015);
- ▶ *KAOS GL /Türkiye*, Başvuru No. 4982/07 (AİHM, 22 Kasım 2016).
- ▶ *Karner/Avusturya*, Başvuru No. 40016/98 (AİHM, 24 Temmuz 2003).
- ▶ *M/ Fransa*, Başvuru No. 42821/18 (AİHM, 19 Mayıs 2022);
- ▶ *Macate/Litvanya*, Başvuru No. 61435/19 (AİHM, 23 Ocak 2023);
- ▶ *MC ve AC/Romanya*, Başvuru No. 12060/12 (AİHM, 12 Nisan 2016).
- ▶ *Oganezova/Ermenistan*, Başvuru No. 71367/12, Başvuru No. 72961/12 (AİHM, 15 Mayıs 2022);
- ▶ *Oliari ve Diğerleri / İtalya*, Başvuru No. 18766/11 ve 36030/11 (AİHM, 21 Temmuz 2015)
- ▶ *OM/Macaristan*, Başvuru No. 9912/15 (AİHM, 5 Temmuz 2016).
- ▶ *PB ve JS/Avusturya*, Başvuru No. 18984/02 (AİHM, 22 Ekim 2010).
- ▶ *Sabalic/Hırvatistan*, Başvuru No. 50231/13 (AİHM, 14 Ocak 2021);
- ▶ *Salgueiro da Silva Mouta / Portekiz*, Başvuru No. 33290/96 (AİHM, 21 Temmuz 1999).
- ▶ *Schalk ve Kopf /Avusturya*, Başvuru No. 30141/04 (AİHM, 22 Kasım 2010).
- ▶ *Taddeucci ve McCall/İtalya*, Başvuru No. 51362/09 (AİHM, 30 Haziran 2016);
- ▶ *X ve Diğerleri/Avusturya*, Başvuru No. 19010/07 (AİHM, 19 Şubat 2013);
- ▶ *X ve Y/Romanya*, Başvuru No. 2145/16 (AİHM, 19 Ocak 2021);
- ▶ *X, Y ve Z / Birleşik Krallık*, Başvuru No. 21830/93 (AİHM, 22 Nisan 1997).
- ▶ *Bilgi Notları: Homosexuality: Criminal Aspects, Sexual Orientation Issues and Gender Identity (Eşcinsellik: Cezai Boyutlar, Cinsel Yönelim Sorunları ve Toplumsal Cinsiyet Kimliği)* Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Basın Servisi (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin web sitesi),

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=press/factsheets&c>

- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Karar İnfaz Dairesinin LGBTİ bireylerin haklarına ilişkin Tematik Bilgi Notları <https://rm.coe.int/thematic-factsheet-lgbti-eng/1680a3b2d7>.

Parlamenteerler Meclisi

- Avrupa Konseyi Parlamenteerler Meclisinin Avrupa'da trans bireylere karşı ayrımcılığa ilişkin 2048 (2015) sayılı Kararı, Meclis tarafından 22 Nisan 2015 tarihinde kabul edilen metin (15. Oturum).
- Avrupa Konseyi Parlamenteerler Meclisinin interseks bireylerin insan haklarının desteklenmesi ve bu bireylere yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ilişkin 2191 (2017) sayılı Kararı, Meclis tarafından 12 Ekim 2017 tarihinde kabul edilen metin (35. Oturum).
- Avrupa Konseyi Parlamenteerler Meclisinin interseks bireylerin insan haklarının desteklenmesi ve bu bireylere yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ilişkin 2191 (2017) sayılı Kararı, Meclis tarafından 12 Ekim 2017 tarihinde kabul edilen metin (35. Oturum).
- Avrupa Konseyi Parlamenteerler Meclisinin Özel ve Aile Hayatına ilişkin 2239 (2018) sayılı Kararı: Cinsel Yönelime Bakılmaksızın Eşitliğin Sağlanması, Meclis tarafından 10 Ekim 2018 tarihinde kabul edilen metin (33. Oturum)
- Eşitlik ve Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, Raportör: Fourat Ben Chikha, *Combating rising hate against LGBTI people in Europe (Avrupa'da LGBTİ bireylere karşı yükselen nefretle mücadele)* (Doc. No. 15425 (AİHM, 17 Aralık 2021).
- Avrupa Konseyi Parlamenteerler Meclisinin Avrupa'da LGBTİ bireylere karşı artan nefretle mücadeleye ilişkin 2417 (2022) sayılı Kararı, 25 Ocak 2022 tarihinde Meclis tarafından kabul edilen metin (3. Oturum).

Avrupa Konseyi Yayınları

- Joanna Perry ve Paul Franey, *Policing Hate Crime against LGBTI persons: Training for a Professional Police Response (LGBTİ Kişilere Yönelik Nefret Suçlarının Polis Tarafından Önlenmesi: Profesyonel Polis Müdahalesi için Eğitim)* (Avrupa Konseyi, 2017).
- *Okulda güvende: Safe at school: Education sector responses to violence based on sexual orientation, gender identity/expression or sex characteristics in Europe (Okulda güvende: Avrupa'da eğitim sektörünün cinsel yönelim, cinsiyet kimliği/ıfadesi veya cinsiyet özelliklerine dayalı şiddete yönelik müdahaleleri)* (Avrupa Konseyi, 2018)

Avrupa Birliğı

Avrupa Birliği Adalet Divanı

- ▶ 2 Aralık 2014 tarihli karar, *A, B ve C/Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, C148/13 ila C150/13, EU:C:2014:2406;
- ▶ 5 Haziran 2018 tarihli karar, *Coman*, C673/16, EU:C:2018:385.
- ▶ 25 Ocak 2018 tarihli karar, *F/Bevondorlasi es Allampolgarsagi Hivatal*, C473/16, EU:C:2018:36
- ▶ 14 Aralık 2021 tarihli karar, *V.M.A.*, C490/20, EU:C:2021:1008.

Avrupa Komisyonu

- ▶ *Sexual Orientation Discrimination Law outside the Labour Market (İşgücü Piyasası Dışında Cinsel Yönelim Ayrımcılığı Yasası* (Avrupa Birliği Yayın Ofisi, 2020)
- ▶ *Özel Eurobarometre 493 - Avrupa'da Ayrımcılık: Yayın Raporu* (Avrupa Komisyonu, 2019)
- ▶ *Trans and intersex equality rights in Europe – a comparative analysis (Avrupa'da trans ve interseks eşitlik hakları - karşılaştırmalı bir analiz)* (Avrupa Birliği Yayın Ofisi, 2018).

Avrupa Parlamentosu

- ▶ Alina Tryfonidou and Robert Wintemute, *Obstacles to the Free Movement of Rainbow Families in the EU: Study Required by the Alina Tryfonidou ve Robert Wintemute Committee (Gökkuşağı Ailelerinin AB'de Serbest Dolaşımının Önündeki Engeller: PETI Komitesi Tarafından Talep Edilen Çalışma* (Avrupa Birliği, 2021)
- ▶ *Bans on conversion "therapies" The situation in selected EU Member States (Dönüştürme "terapilerine" ilişkin yasaklar. Bazı AB Üye Devletlerindeki durum)* Avrupa Parlamentosu Brifingi (Avrupa Birliği, 2022)
- ▶ İnterseks bireylerin haklarına ilişkin 14 şubat 2019 tarihli Avrupa Parlamentosu Kararı (2018/2878(RSP)).

Temel Haklar Ajansı (FRA)

- ▶ EU-LGBTİ: A long way to go for LGBTI equality, (AB-LGBTİ: LGBTİ eşitliğine ulaşmak için uzun bir yol), Lüksemburg, Avrupa Birliği Yayın Ofisi (2020).

Ulusal Mevzuat ve İçtihat

- ▶ Bulgaristan Anayasa Mahkemesi, 3/2018 sayılı Anayasa dosyası, Karar No. 13 (27 Temmuz 2018)
- ▶ Kanun Tasarısı No. 301/1995 (Mart 2023), Slovakya

- Torba Yasa T/9934 (Mayıs 2020), Md. 3, Macaristan

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)43

- Bkz. örneğin Marie-Anne Valfort, *LGBTI in OECD Countries: A Review (OECD Ülkelerinde LGBTİ: Bir İnceleme)*, OECD Sosyal, İstihdam ve Göç Çalışma Belgeleri, No. 198 (2017, OECD Yayıncılık, Paris);

Birleşmiş Milletler (BM)

- ▶ İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza konusundaki Özel Raportör, *İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza Özel Raportörünün Raporu*, UN Doc. No. A/HRC/31/57 (5 Ocak 2016).
- ▶ Cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliğine dayalı şiddet ve ayrımcılığa karşı korumaya ilişkin Bağımsız Uzman Raporu, *Practices of so-called "conversion therapy" (Sözde "dönüştürme terapisi" uygulamaları)* UN Doc. No. A/HRC/44/53 (1 Mayıs 2020);
- ▶ UNESCO, *International technical guidance on sexuality education: an evidence-informed approach (Cinsellik eğitimine ilişkin uluslararası teknik kılavuz: kanıta dayalı bir yaklaşım)* (UNESCO, 2018) <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770>
- ▶ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, "Uluslararası Korumaya İlişkin Kılavuz İlkeler No. 9: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi Madde 1A(2) ve/veya 1967 Protokolü bağlamında Cinsel Yönelim ve/veya Toplumsal Cinsiyet Kimliğine Dayalı Mülteci Statüsü Talepleri", HCR/GIP/12/09 (UNHRC) (23 Ekim 2012).

ECRI Sekretaryası
Demokrasi ve İnsan Onuru Genel Müdürlüğü
Avrupa Konseyi
Tel.: +33 (0) 3 90 21 46 62
E-posta: ecri@coe.int

www.coe.int/ecri

PREMS

ENG

www.coe.int

Avrupa Konseyi kıtanın önde gelen insan hakları örgütüdür. Avrupa Birliği'nin tüm üyeleri de dâhil olmak üzere 46 üye ülkeden oluşmaktadır. Tüm Avrupa Konseyi üye devletleri, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü korumak üzere tasarlanmış bir antlaşma olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin üye devletlerde uygulanmasını denetlemektedir.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE